KA NGUH 'LEI SHYLLONG & LEH NIAM ÏEWDUH

KA NGUH 'LEI SHYLLONG

&

LEHNIAM ÏEWDUH

Sien Shon ba nyngkong 10,000 copies.

Printed at Ri Khasi Offset Printers, Umsohsun, Shillong.

Laborious Manik S. Syiem
Syiem of Mylliem

"NA KUT SHADEM"

Kum u Syiem u Kmie, nga dap da ka jingsarong, ba dang don pleng ha kum kane ka juk kaba mynta, u Khraw-mynsiem napdeng ki Rangkynsai ki Rangdajied - u Bah Donbok T. Laloo uba la kloi ban buh teng ïa la ki kam ba kyrkieh la jong bad ban kynrup shuwa bad aiti ïa la ka jong ka deiti kaba u Syiem u Kmie bad Ka Dorbar U Syiem Ka Hima Mylliem ki la pynkhamti bad pynkit ha u ba un pynlum, pynlang, pynthoh bad pynbuh ryntih lem ha ka dur jong kane ka kot - "KA NGUH 'LEI SHYLLONG BAD LEH NIAM ÏEWDUH".

Ka jingwad shitom jong u Bah Donbok T. Laloo ban lum ban lang bad buh noh ha ka jingthoh shaphang ki **Mawbynna, U Shulong** bad **Ka Ïewduh** ka long ka jingai-ei kaba khraw, ym tang ïa ka Dorbar U Syiem Ka Hima Mylliem hynrei ruh ïa ki Khun ki Hajar pateng la pateng ba kin kham tip bha ïa ka **saiñ pyrkhat** u Mynnor.

Nga kyntu ruh ïa kiwei de ki Khraw-pyrkhat ki Khraw-jabieng: khie joit ! ïeng rangbah, ïa thoud ïatih bad ïa-buh noh ha ka jingthoh bashai kdar ïa ka **saiñ pyrkhat** ba jylliew jong u Longshuwa, kaba long tang ma ka u thied u tynrai katkum ka Hok ka Riti, ka Riti ka Dustur jong u Hynñiewtrep u Hynñiew-pangsngait, khnang ban nym iehnoh shadien ïa kane ka spah-bah bad ban dang leit lyngkhuit sha kawei pat ka pateng, hynrei ban rah bad ban sam pat sha ki khun ki pyrsa jong phi pateng la pateng. **Kane ka dei ka Deiti ka jong nga bad ka jong phi.**

To, Bah Donbok T. Laloo nang ïai kiew artet ha ka nam ka burom, nang khiah-kiat khiah-stang, nangbit nangbiang, nangphuh nang-phieng ha ryngkat ka synran ka synrop, ka da ka ker bad ka kyrkhu ka kyrdoh U Trai Nongthaw Nongbuh najrong ha tbian.

L.S. Syiem
Syiem of Mylliem
Mylliem Syiemship

Dated Mawkhar, Shillong
the 17th September, '93

NGA SNGEW NGUH

Nyngkong nyngshap, nga pynpaw ïa ka jingsngew nguh ïa u Syiem ka Hima Mylliem bad ka Dorbar ba ki la shon ïa kane ka kot na ka bynta ka jingbha jong ka jaitbynriew u Hynñiewtrep, Hynñiewskum, u Hynñiew pansngiat Hynñiew Hima. Bad khnang ban da ïa shai, nga kwah ban da jer ïa ka kyrteng bad ka kur jong ki.

1. Paiem Laborious Manik S.Syiem, Syiem ka Hima Mylliem.
2. Charles Marbaniang, Lyngdoh Raid Mylliem.
3. Charle Stone Sohtun, Lyngskor Sohtun.
4. Adningwell. Myntri Nongkhlaw.
5. Hobing Jun, Myntri Kharkongngor.
6. Heros, Myntri Synteng Nongdhar.
7. Broison, Myntri Synteng Umwi.
8. Druilington, Myntri Wartynghah.
9. Kedres, Myntri Kharrubon.
10. Hied, Myntri War Nọngjri.
11. Dastarly, Myntri Kharmawphlang.
12. Ngei, Myntri Kharmon.
13. Sanial Roy, Myntri Mylliem Umlong.
14. Jarmanik, Myntri Lyngdoh Nongbet.
15. Harrington, Myntri Ïawiang.
16. Denik, Myntri Khyrïem.
17. R. Endringson, Myntri Khar-ir.
18. Ispin, Myntri Pyrtuh Nongbsap.
19. Kwet, Myntri Shanpru.
20. Piekshon, Myntri Pathaw Lariew.
21. Dorbar, Myntri Syndor.
22. Dwiakshon Myntri Kharsati.
23. Robert Feller, Myntri Kharbuki.
24. Mohendro, Myntri Rapsang.

25.Emington, Myntri Labnang.
26. Shrong, Myntri Kur War Sadew.
27. Kennedy Stodar Lyngstieh.

Para kur para kha, ki lok ki jor bad kiba ieit ba thoiñ, lehse phi kwah hi ban tip kumno nga poi kynmaw ban thoh ïa kane ka *'Leh Niam Jong Ka Raid, Mylliem.'* Sngap ngan ïathuh. Dei u Paiem Laborious Manik S. Syiem uba ïai ong ïa nga ba nga dei ban thoh ïa ka *'Leh Niam Ïewduh.'* U da pynpaw ba u thrang eh hir hir ba kane ka kot ka dei ban paw pyrthei mynta hi u snem, la kumno kumno ha ka sngi Leh Niam ïewduh khnang ba ki khun ki hajar bad ki khun samla ka Ri kin tip.

Nga sngew ïa hap jingmut bad ka jingangnud ba sngur mynsiem jong u Syiem, namar bun na ngi ngim pat da sngew thuh shai shaphang ka Leh niam Ïewduh, hynrei nga jngan hi tiaw ban kular ba lyngkot eh ka por. Khatduh, nga leit sha u Syiem bad ha khmat ka Dorbar nga ong.

"Paiem, ngan hap ban sangeh noh shwa ïa ki jingthoh ba nga la sdang shaphang ka Raid Nongtluh, Raid Nongkharai bad kiwei. Ieh ngan thoh shwa noh ïa ka Leh niam Ïewduh kumba phi la angnud eh. Ngan ym shim bainong na ka bynta kane, hynrei ka Hima ka dei ban pynmih ïa ka. Lada don jingïoh nong eiei na ka kot, ai kan mat ïoh ka Hima."

U Syiem bad ka Dorbar ki kubur da ka jingkmen bad khnang ban ïaid kloi ka kam, la ïa buh sngi ban ïa sdang noh naduh ka 8 tarik u Jylliew 1993. Kumta ha ka sngi 8 tarik bad 10 tarik u Jylliew ngi la ïa shong dorbar ha thanad khlieh Ïewduh ban ïa pur ïa lir ïa ka kam. Ki Myntri ba la ïa don lang ha kitei ki ar sngi ki long, u Bah Piekshon Pathaw Lariew, u Bah Robert Feller Kharbuki, u Bah Heros Synteng Nongdhar, u Bah Shrong Kur War Sadew, u Bah Hobing Jun Kharkongngor, u Bah Dastarly Kharmawphlang, u Bah Ngei Kharmon, u Bah Broison Synteng Umwi, u Bah Kedres Kharrubon, u Bah Denik Khyrïem, u Lyngskor Charle Stone Sohtun bad u Bah Charles

Marbaniang, uba long u Lyngdoh Raid Mylliem.

Ka kam ka sdang tyllun stet bad nga la ïoh ki jingbatai kiba bniah, kiba shai bad kiba sngew tynnad na kitei ki Bakhraw ka Hima. U Myntri Ngei Kharmon u la ai ha nga ïa ki kyntien duwai phirat kiba u Nongkñia u kynih u phawar ha ki por leh niam. U Myntri Ngei u long uwei na ki nongkñia kiba stad katta katta. U la pynkoit bun spah ngut ki nongpang. U long nongkñia la palat laiphew san snem bad ha ka leh niam Ïewduh u la ïarap kumba hynñiew snem lynter. U dei u khun jong u Shiran Lyngdoh. Mynta u Myntri Ngei u la don kumba hynriew phew lai snem ka rta. U long u Myntri uba shlur bad uba ieit hok ïa la ka niam ka rukom. La don ka sien ba ki bor khyllah ki khang ban leh niam Ïewduh, u Myntri Ngei um patiaw, u ai mynsiem bad pynshlur ïa ki San kur Khatwei kur da kaba ong kumne:-

" Ban ïa kaba duh ka niam u San kur Khatwei kur, lah kaba shong phatok. Ïeng San kur Khatwei kur ïoh duh ka niam.."Bad ki pynlong ïa ka leh niam Ïewduh khlem pynbna paidbah. Ki bor khyllah kim bna eiei ïa ka buit ki San kur Khatwei kur tad haduh ba sawa kynsan ka bom ka ksing mastieh niam bad kita ki bor khyllah kim shym nud ban pynsangeh ha shiteng ka jingleh niam. Kumta naduh kata ka por, ym shym don shuh ki ban nud mushlia ïa ka leh niam Ïewduh ha Ïewduh Shillong.

U Bah Charles Marbaniang pat, u la ïarap ban pynïoh ar sla ka jingthoh na u Bah. D. Nongkhlaw. Ka jingthoh kaba ïa dei bad ka leh niam Mawnarian bad Lum Shyllong ïa kaba la lum bad thoh da u Kesswell Lyngdoh (Bam kwai ha dwar u Blei). Nalor kata, u la trei shitom khui ban lum ïa ki dur ba ïa dei bad ka Leh niam Raid Mylliem kiba ngi la shon ha kane ka kot. Ïa u Bah Charles Marbaniang, la jied Lyngdoh Raid ha ka 6 tarik u Kyllalyngkot 1990 bad la ai sanad ha ka 21 tarik u Lber 1990. U dei u para trai jong u Kesswell Lyngdoh. La u Bah Charles u long Lyngdoh dang khyndiat snem, pynban u la tip bha ïa ka niam ka rukom, namar u la ju synran bad

ïa syllok bha bad u Kesswell Lyngdoh uba bat ïa ka kam Lyngdoh Raid haduh kumba 7 snem eiei.

Ynda la biang ka lum jingtip, nga la sdang ban thoh. Ïa ka leh niam ha Ïewduh, nga la ïohi da la ki jong ki khmat ar sien. Shisien ha ka 15 tarik u Nohprah 1991 bad shisien pat ha ka 9 tarik u Nohprah 1992.Kumta kum ban shu ong noh,la kham suk ban thoh. Hynrei ïa ka leh niam Mawnarian bad Lum Shyllong ngam pat ju ïohi. Kumno re kumno, nga poi ïapur khana ha u Bah B. Nishan Wahlang ba nga sngew shitom jingmut ban thoh ïa kaba ngam shym ïohi da la ki jong ki khmat,khamtam kat ïa ka niam. Hangta u Bah. B. Nishan Wahlang u wiat muiñ bad u ïathuh ba u don ka phlim Video ba ki la ring ha ka por ba leh niam ha Mawnarian bad Lum Shyllong.

Thik kumba phah da u Blei, nga pyrkhat ha la mynsiem. Kumta ha ka step 28 tarik u Jylliew '93, nga leit sha ïing jong u Bah B. Nishan Wahlang ban peit ïa ka phlim. U Bah Raphael Warjri u ïarap lang ban pynïaid beit ïa ka phlim.Hangta kumba weng lut phoiñ ïa u lyoh ba kah dum bad nga la ïoh lad ban thoh kham bha khlem don shuh ka artatien. U Bah B.Nishan Wahlang u la long u secretary jong u Syiem ka Hima Mylliem bad ka Dorbar hynriew bnai ha u snem 1986.Nangta u la shimti biang ïa ka kam Secretary ha u snem 1988 bad neh haduh mynta.

Da ka jingïatrei lang, nga la lah ban pyndep ïa ka jingthoh ha ka 12 tarik u Naitung '93 bad khnang ban ïa hun lang, ha ka 16/7/93 bad 21/7/93 nga la pule ïa ka manuscript ha khmat u Syiem bad ka Dorbar u Syiem ka Hima Mylliem ha kaba u Bah B. Nishan Wahlang u la ïa don ryngkat. Ka Dorbar ka la pdiang ïa ka jingthoh kumba ka long bad ka ai jingmut ruh ban pynbeit hangne hangtai.Kumta nga la ai ïa ki manuscript ha u Çharles Lyngdoh, ha u Lyngskor Charle Stone Sohtun bad ha u Bah B. Nishan Wahlang ba kin nang ïa peit bniah shuh shuh ha shwa ba ngan phah shon ïa ka.

Lada nga la lah ban pyndep thoh ïa kane ka kot tang hapoh sawphew sngi, ka burom bad jingsngew nguh ka long ïa kitei ki rangbah ba nga la jer kyrteng. Kumjuh nga ai ka khublei sngew nguh ïa u Paiem Laborious Manik S.Syiem, Syiem ka Hima Mylliem, ba u la ai bad shah ïa nga ban shon ïa kane ka map kaba phi shem ha kane ka kot. Nga ai khublei ruh ïa i Kong Rita Ros Marbaniang iba long ka Lyngdoh-sad bad ïa i kong Jopmon Nongkhlaw, i kmie ki khun jong u Kesswell Lyngdoh na ka bynta ki dur bad ka mynsiem ba sbun jong ki. Shwa ban pynkut, nga kit bok kit rwiang ïa phi kiba pule ïa kane ka kot bad nga kyrpad ba phin sngewbha ban ïa ai jingmut lem kumno ban nang pynbha shuh shuh ïa ka.

Khublei shibun

Lummawbah,
Upper Shillong
5 tarik, Nailar 1993.

Donbok T. Laloo

Paiem Laborious Manik S. Syiem,
Syiem ka Hima Mylliem

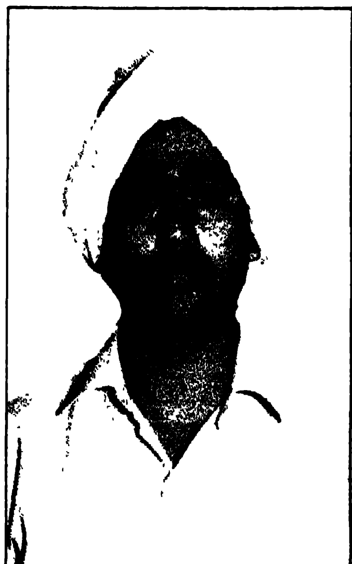

U Syiem bad ki Myntri ka Hima Mylliem

Na ka diang sha kamon

Kiba Ïeng : Broison Synteng Umwi, Harrington Ïawiang, Shrong Kurwar Sadew, Ngei Kharmon, Jarmanik Lyngdoh Nongbet, Dastarly Kharmawphlang, Kennedy Stodar Lyngstieh.

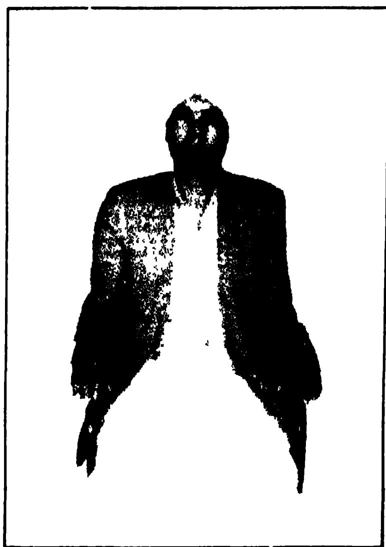
Kiba shong : Denik Khyriem, Dwiakshon Kharsati, Heid War Nongjri, Charle Stone Sohtun, Laborious Manik S. Syiem, Charles Marbaniang, Hobing Jun Kharkongngor, Heros Synteng Nongdhar, Kedres Kharrubon.

Mohendro Rapsang

Druilington Wartynghah

Ispin Pyrtuh Nongbsap

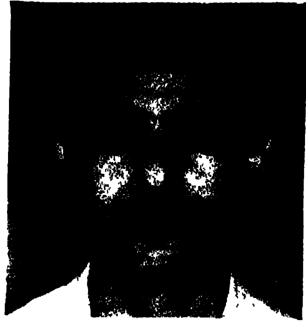
Robert Feller Kharbuki

Piekshon Pathaw Lariew

SHI KYNTIEN KWAI

Ha ka sngi Umni, 16 tarik u 'nai Tung, 1993 kumba la ïakut khnang la wan poi u Rangbah Donbok T. Laloo ha ling Dorbar U Syiem ka Hima Mylliem, ha Mawkhar, Shillong, ha kaba U Syiem Hima, u Lyngdoh Raid Mylliem, ki Myntri bad manga ruh ngi ïadon ryngkat lang. U Rangbah Donbok T. Laloo ula wan khnang ban pule ïa ka jingthoh jong u ïa kane ka kot naduh basdang haduh ba kut, bad ban ïa phylliew jingmut halor ki jingthoh jong u ba ïoh dang don shuh kaba dei ban pyndap lane ïoh don kaba dei ruh ban dkhat noh, lait noh katto katne ki bynta kiba dang dei shuh ban bsut ïa kiba ki Myntri ki la ïa pynkynmaw lem bad ba u Bah Donbok ruh ula pyndap pynbiang, bad wan pule biang ha ka sngi Rynghep, 21 tarik u Naitung, 1993, U Syiem Hima, u Lyngdoh Raid Mylliem bad ki Myntri ki la pdiang hun ïa ka jingthoh jong u Bah Donbok ïa kane ka kot ka long kaba shisha katkum ba ki ju leh niam ha Mawnariam, ha Loum Shyllong bad ha Ïewduh.

B. Nishan Wahlang

Haba nga la pule bniah bin pa bin, nga ruh kum uwei na kiba la ïa bud dien lem shaphang ka leh niam jong ka Raid Mylliem, nga shem ba kane ka kot ka don la ka jong ka bynta ka ba kyntang ha kaba ki pateng ban wan kim dei shuh ban rieh tngen ha ka tharai ba kim tip shuh ïa la ka jong ka tynrai namar ba ki la ïasah khynnah khyllung. Kane ka kot ka long ruh kum ka jingkieng kaba pynïasnoh biang ïa ka jingïakynduh jong ka Mynnor, ka Mynta bad ka Lawei, ka ban nym pynsah

khynnah shuh ban shu ïa kynnoh ba ki longshwa ki manshuwa kim shym la buh jingthoh ïa la ka jong ka tynrai.

U Rangbah Donbok T. Laloo da kaba thoh ïa kane ka kot na ka bynta ba ban ïatip lem ka pateng ban wan, ula leh la ka jong ka deiti, ym tang ban pynsah nam ïa ka kyrteng jong u Pa'yiem Laborious Manik S. Syiem, u Syiem-long-Syiem ka Hima Mylliem uba la dukhai naduh ba sdang haduh ban da mih pyrthei kane ka kot kumba ka long mynta, pynban u Rangbah Donbok T. Laloo ula pynnoh ruh ïa u synniang na ka bynta ka Dorbar Raid Mylliem kaba la ju angnud la kham slem ban shu pynmih noh da kum kane ka kot ka ban pynbatai shai ïa ki longdien ba kin ïatip lem shaphang ka jingmut jong ka "Leh Niam ha Mawnarian, ha Loum Shyllong bad ha Ïewduh."

Kum u briew uba ithuh bha ïa u Rangbah Donbok T. Laloo bad uba sngew tynnat ban pule ïa ki kot-pule ba la thoh da u, ngam lah khlem da ïaroh ïa u bad pynsyriem ïa ka jinglong jong u, kum kato ka Umpohliew kaba mih na la ka thymmei kaba wat la ka buit briew ka pyrshang ban set katno-katno ruh, ka tip hi la ka jong ka lynti nangno ban ksam haduh ban mih blait shabar ba u khun bynriew un ïoh ban mad ïa ka jingshngiam jong ka. Kumjuh ruh une u Rangbah uba la tur ïa ki rai-eh-rai-dam jong ki-khlaw ki btap bad shah ïa ka lyer u slap kiba long kum ki dieng pyngkiang ïa ka lynti ïaid jong u, khlem riej da ka mynsiem shynrang ula leh bad ïai leh ban pyndep la ka jong ka deiti kaba U Trai Nongthaw Nongbuh Ula bsut ïa ka sap kyrpang ha u. Ki kam radbah kiba u Rangbah Donbok T. Laloo ula pynlum pynlang bad buh ïa kita da ki jingthoh ha ki kot-pule khnang ba ki longdien mandien kin ïa tip lem ïa la ka jong ka tynrai, ka long ka jingprat lynti ïa ki longdien man-dien ba kin nang ïawad ïa thoud lem sa maki de, na kawei ka juk sha kiwei pat, bad ba kin lait na ka jingshah pynkoh ha kiwei pat ki jaitbynriew, kiba ha ka jaka ban shah batai ki pynbatai pynban. Kumban shu ai nuksa, "u bym dei u Khasi te u dei u Dkhar," hynrei haba u pynbatai u pynkoh pynban "U Kharlieh" lane "U Kharïong," te haba la shoh la

ka tyndep, ïano yn kynnoh shuh, dei satang ban ïa kyndit bad ïa khie noh keiñ haba dang don ei kiba ïa pynkyrsiew lem, namar ba wat ka jingpynkyrsiew ruh ka don la ki jong ki akor, kaba pynkyndit tip-briew ruh ka don bad kaba pynkieh-ruma ruh ka don.

Kumban shu pynkynmaw, U Myllung Soso Tham ha Ki symboh ksiar jong ki sngi barim U Hynñiewtrep, ula ong:-

Jingshai ngi wad sawdong pyrthei;
Jingshai ka Ri ngim tip eiei,-
Kumno hyndai ki Knii ki Kpa
Ki sain pyrthei, ki seng hima
....
Shaphang U Blei, ka Pap, ka Hok,
Kumne ki kren pharshi syllok
....
Ha kper ki Khlur kiwei ki sah,
Kiwei ki ngam shapoh Lawbah.
"Ban kit ka Pap ban bah ryndang,
Hyndai na Krem Lamet Latang,
U ïeng rangbah u Syiar," ki ong,
"Ban ap jutang U Blei na jrong:"
Ki seng ka Niam ba bat rukom
....
Jingshai ba rieh-ba ngin dang lum,
Ka don kylleng ki Trep ki Skum:
Nangta ngin ioh jingtip ban shai,
Shaphang ki Sngi ba Rim Hyndai.
Jingshai ngi wad sawdong pyrthei;
Jingshai ka Ri ngim khein eiei:
Kum kiwei pat ki sngi kin mih,
Jingshai barim baroh ngin tih:
U Thied u Phniang Jingshai ba im,
U suh shapoh ki Sngi ba Rim.
....
To suit ki rong, Ko Khulom Ksiar,
I'u briew ba dum ban pynshai kdar.

Te kumta ruh shaphang u Rangbah Donbok T. Laloo, nga kum kynmaw ia ki jingpyrsad mynsiem jong u Rangbah S. Jenkin Duncan: "Ka Mynsiem ba Shyrang" ha ka "Duitara Ksiar" kaba u ong:-

"Wei la kut ka jingmut, kam neh ban shong khop;
Ba jinghun ka mynsiem, ka long ka jingjop."

Dated: Shillong,
Sngi Mawlong,
21 tarik Nailar, 1993.

B. Nishan Wahlang,
Secretary,
Ka Dorbar U Syiem Ka Hima Mylliem.

LYNNONG	KI MAT KI JURA	SLA

I. Sumar la ki jong 1

II. U Shu-Long 6

III. Ka Ïewduh 10

IV. Ka Dorbar Raid Mylliem 14

V. Ka leh niam Raid Mylliem 15

VI. Ka bynta ba nyngkong ka leh niam
Raid Mylliem. Sngi Ïew Nongkrem 18

VII. Sngi Ïew Mawlong 28

VIII. Sngi Ïew Rynghep 31

IX. Sngi Ïew Shyllong Pamtiah bad Umni 40

X. Ka bynta ba ar ka leh niam Raid Mylliem 43

SUMAR LA KI JONG

Balei ka jaitbynriew u Hynñiewtrep Hynñiewskum ka jem rngiew, ka sah bieij sah kop, ka duk ka kyrduh, ka dap ram dap shah, ka jot ka pra, kam roi kam par bad ka kylla long mraw ha ki khwan myntoi, ki mynder shisngi bad ki nongwei sepsngi. Kawei na ki daw bah daw san ka long ba ngim treh shuh ban ñiew kor ñiew burom, ban kheiñ kor kheiñ kyntang ïa ki Mawniam Mawbynna, ki 'Law niam Law kyntang, ki Ryngkew ki Basa, ka riti ka dustur bad ka niam ka rukom la jong. Lada ka jaitbynriew jong ngi ka sngew hieng khmut ïa ka jong ki mynder shisngi, ne ïa ka jong ki nongwei sepsngi, khlem pep kan kylla long ka mraw jong ki.

Ka long kaba sngewmong palat ban ïohi ba la pom pynjot pathar ïa ki 'law niam' law kyntang khlem kheiñ ne sngewsang shuh. Ka long ruh kaba sngewsih bad sngew lehraiñ hi suiñ ban ïohi ba la pynlong jaka theh ñiut ïa ki jaka ba don ki mawniam mawbynna. Pynban la ngi sngewmong ne sngewsih, yn leh kumno? Kine ki la jia, map Blei, ai kin ym jia shuh.

Lada kum ka jaitbynriew, ha la ki jong ki jong ki Shnong ki Raid bad ki Hima ngin kyndit bynriew noh bad ngin ïa pynkhuid pynsuba, ngin pynbha ngin pynmiat, ngin ri ngin sumar biang ïa la ki jong ki mawniam mawbynna, ki 'law niam' law kyntang kumba la leh da ki longshwa jong ngi, khlem artatien ka jait bynriew u Hynñiewtrep u Hynñiewskum kan ïeng rasong sa shisien pat kum ha ki sngi ba la leit noh bad ngin pahuh pahai, ngin khiah krat khiah stang, ngin ïa roi ïa par bad khamtam eh, ngin lait na ka long mraw ha ki khwan myntoi, u mynder shisngi, u nongwei sepsngi... Haba ong yn pynkhuid pynsuba, yn pynbha pynmiat, yn ri yn sumar ïa ki mawniam mawbynna, ki 'lawniam' law kyntang, ngim mut satia ban tuklar ïa ka kylla niam kaba ngi laitluid shi met shi

met, hynrei la kumno kumno, kum ka jaitbynriew ngim dei ban leh beiñ leh toh met ne pynjot pynpra ïa ki. Pynban ngi dei ban pynneh pynsah ïa ki, lada ngi dang kwah ban paw ha khmat ka pyrthei kum ka jaitbynriew ba kyrpang. Lada don kano kano ka niam kaba hikai ïa ngi ban isih ban leh beiñ bad pynjot pynpra ïa ka Nongmei Nongpa ne ïa i mei i pa, kata ka niam kam dei ka niam mane Blei, ka dei ka niam mane ksuid. Hato ki Mawniam Mawbynna, ki 'Law niam' Law kyntang, kim dei mo ka Nongmei Nongpa jong ka jait bynriew u Hynñiewtrep Hynñiewskum?

Ha kaba ïa dei bad kitei ki mat ki jura ba la ïa pur ïa lir, ka Hima Mylliem ha ka jingbtin bad ïa ai mynsiem jong ki Syiem ki Kmie ha ryngkat ki Bakhraw ba sian ka Hima, ki la ai ha ngi ïa ka nuksa ba bha tam ïa kaba ki Shnong, ki Raid bad ki Hima ki dei ban ïa pyrthuh bud mardor, lada ki mon shisha ban pynim la ka jong ka jaitbynriew.

Ïa ki mawbynna ba bun ba ngi lap ha Ïewduh, khamtam kito kiba don ha khlieh Ïew. la thung bad pynïeng ïa ki da ka niam ka rukom. Katba ngi lah ban lum jingtip la thung bad pynïeng ïa kine ki maw ban kynmaw ïa ka leh niam Ïewduh da ki Syiem bad ki Bakhraw jong ka Hima Mylliem ha ki sngi ki por jong u Miet Syiem bad u Kyrshap Syiem ka Hima Shyllong. Uwei na pdeng kine ki maw shynrang ne Mawrynïeng kumba ju ong ki Bhoi, u jrong palat ïa ka 23 phut 9 inshi na sla khyndew. Kine ki mawbynna mawniam ki sakhi ïa ka jingkhraw, ka bor ka iktiar bad ka jingïatylli ka Hima Shyllong ha kita ki por ha ryngkat bad la u Syiem u Kmie.

Haba u Mawbynna ba la thung pynïeng ha syndah u maw duwan kñia ka 'Lei-iew' Lei-dwar ha jan basa tympew u la kyllon noh, ki Bakhraw San kur Khatwei kur ha ki sngi ba dang long Lyngdoh Raid u Shiran Marbaniang, ki leit thlieh da uwei pat u maw na Mylliem Marbaniang bad ki leit kit ïa u sha Ïewduh ha basa tympew. Hangta ki duwai ki phirat, ki suit ki shor kat kum ka niam ka dustur thung mawbynna bad ki sa sieh pynïeng da u maw ba thymmai khnang ban biang ka

niam ka rukom kumba la buh la seng naduh mynbarim. U Shiran Lyngdoh Raid Mylliem u long Lyngdoh ha ka por ba long Syiem u Syiem Francis Syiem.

Sa kawei ka nuksa. Ha shwa jong ka snem 1990, ka jaka leh niam ha khlieh Ïewduh ka la kylla long ka jaka theh ñiut ba jakhlia haduh bym sngewnud shuh ban batai. Ki Mawbynna maw shynrang ba jrong ki i lyngkot ba la tap u ñiut u ñier. Ha ka por ba ka Raid Mylliem ka leh niam Ïewduh, la shu pynkhuid malu mala tang na sla. Kane ka jingleh sang ïa ka jaka kyntang jaka leh niam ka la pynjem rngiew shikatdei eh ïa ki paid Hynñiewtrep kiba im ja na Ïewduh kat haduh ba kiba bun na ki ki kylla duk, ki dap ram bad ki kylla long ki mraw ha ki khwan myntoi bad ki nongkhaïi mynder.

Mynshwa ki mynder ki wan khaïi ban pynheh, pynphuh pynphieng ïa ka ïew ka hat jong ngi ki trai muluk trai jaka, hynrei mynta ka la kylla khongpong. Balei ka leit jia haduh katne?

Ka daw tynrai ka dei ka jingleh sang ïa ka jaka leh niam ha khlieh Ïewduh, namar la pynlong ïa ka da ki nong ïew, ym baroh, ka jaka theh ñiut bad jaka leit rud.

Haba ngi bishar bad peit thuh ïa ki jingjia ha ka jaitbynriew jong ngi na kawei ka por sha kawei pat, ngi shem ba ha man la ka sien ba ka jaitbynriew jong ngi ka don ha kano kano ka saw ka sian, u Blei Trai Kynrad na jrong na tbian U ju sei ïa ki Khlawait, ki Akhia ba proh jingmut, ki rishot ki batympha, ki simpah ki simpieng, ki rang kynih ki rang phawar, ki ban ïa ai reng, ki ban ïa pashat jingmut, ki ban bah ban kyrshan, ki ban rwai ban phawar bad ki ban kyrsiew khlem riej, khnang ban pynlait ïa la ka jong ka jaitbynriew na kum kata ka apot sepsngi.

Ha kine ki phew snem ba la leit, ka jaka leh niam ha Ïewduh, ryngkat ki khun ki hajar kiba im na Ïewduh, ki la don shisha ha ka saw ka sian. Hynrei donbok ba ka Hima Mylliem ka dang don ki Bakhraw ba sian, kiba dang long ki rang tip

briew tip Blei, tip hok tip sot, tip riti tip dustur, tip niam tip rukom, ba ki la jied bad thung Syiem ïa u Laborious Manik S. Syiem ban long u Syiem ka Hima Mylliem. Une u Syiem, la u dang samla, pynban u ïohi ïa ka jinglehsat ïa katei ka jaka leh niam bakyntang ka Raid Mylliem. Kumta u ïa syllok bad la ki jong ki Myntri ki Bakhraw ka Hima ban ïa wad lad wad lynti lang kumno ban pynkhuid noh ïa ka, khnang ban eh biang ka rngiew ka bishi jong ki khun ki hajar.

Kumta ha ka 12/12/ 1990, ka Dorbar u Syiem ka Hima Mylliem, lun pyllun pai lympai, ryngkat ryngkat bad la u Syiem u kmie ki sdang ban phah khat noh ïa ka jaboh jabaiñ kaba la tap lup ïa ka jaka leh niam. Ynda la khur la khat ïa ka jaboh jabaiñ, la lap bad paw pynban sa ki maw kynthei. Kane ka jinglap ka la nang pynskuiñ shuh shuh ïa u Syiem bad ki Bakhraw ka Hima ban nang ïa tih ïa pynkhuid haduh ba kin da lap lut ïa baroh ki mawbynna, maw shynrang bad maw kynthei, kiba la kyllon la kheiñ bad shong kynriang khlem maw kjat.

Ynda la dep tih dep pynkhuid bad lap lut ïa kiba la thung la buh la seng da ki Nongseng ïa ka Ïew ka Dwar, ka Dorbar jong u Syiem Mylliem ha ryngkat ryngkat bad la u Syiem u kmie, ki pynshong bha ïa ki maw shynrang bad maw kynthei katba kot la ka bor. Ym tang katta, ki la shna pynbha bad shna ïa ka jaka ban shong ki khun ki hajar kiba kwah ban peit ban ïohi ïa ka leh niam Ïewduh. Nalor kata, la ker bad sumar bha ïa ka jaka leh niam khnang ba ki khwan myntoi, u dusmon u siar, u mynder na mihngi sepngi, na shatei shathie kin ym ïoh lad shuh ban tap pud ne ban pynjakhlia mon kat ïa ka jaka leh niam ba kyntang jong ka Raid Mylliem ka Hima Mylliem. Ban jin ba u Syiem bad ki Bakhraw ba sian jong ka Hima Mylliem kin khapnap, khlem pynlut na ka pisa Hima, ngi ngeit ba haduh mynta, katei ka jaka leh niam kan jin da ïai sma iwtung sma iwjit bad ka rngiew ka bishi jong kito kiba im ja na Ïewduh kan ïai noh ïam rem bad kin ïai dap ram dap shah bad ïai long mraw shirta.

Ban pur sa khyndiat, ïa ka kam ban nang pynbha pynitynnad shuh shuh ïa ka jaka leh niam ha Ïewduh, la nang bteng shuh shuh ha ka snem 1992 bad mynta lada ngi leit peit ïa ka jaka leh niam ha khlieh Ïewduh, ngin ym lah khlem sngew sarong, ba ka la i shongkhun shong Blei ha ka hok kat kum ka niam ka riti. Mynta ngim artatien shuh ba ki khun ki ksiew u Hynñiewtrep Hynnñiewskum kiba im ja na Ïewduh, kin kham bit kham biang ha baroh ki liang. Kin biang u khaw dapser u khaw dap mon, ka jaiñ ka nep, ka ksiar ka rupa bad baroh ka jingdonkam jong ki

U SHU-LONG

Baroh ngi ju bna ïa u Lum Shyllong. Ngi tip ba u long u lum uba jrong tam ha ka ri u Hynñiewtrep. U jrong kumba 1965 meter lane 6645 phut na sla duriaw. U Syiem Jor Manik Syiem ha ka kot jong u kaba u ai kyrteng "Ka Jingiathuh Khana-Pateng Shaphang ki Syiem jong ka Hima Mylliem (Naduh 1830 haduh 1960) kaba u la pynmih ha ka snem 1984, ha ka lynnong V, sla 21, u la thoh kumne:-

"U lum Shyllong uba long uba jrong tam eh ha ri Khasi bad Jaintia. Ha une u lum ki ngeit ba shong u Blei ki Khyndai Umdih Khyndai Umtong bad kita ki dei;

(1) Ka Umshyllong, (2) Ka Umjasai, (3) Ka Umshyrpi, (4) Ka Umdienglieng, (5) Ka Umkhen, (6) Ka Umngot, (7) Ka Umiew, (8) Ka Umtongsyiem (9) Ka Umjlieng."

Katei ka jingtip ka long kaba donkam, hynrei kumno u tei u lum u ïoh ia ka kyrteng Lum Shyllong? Ka khana pateng ka long kumne:-

Baroh ngi tip ba hyndai ka shnong Bisei ka pawnam bha namar ka dei ka jaka ba shong ba sah ki Syiem Shyllong ha shwa ba kin kynriah sha Nongkseh-rim (Morshan). Ka shnong Bisei ka don sha ka liang sepngi na ka surok bah Mylliem 12 mer. Ka wah Umjlieng ka ïa kynduh bad ka wah Umiam Mawphlang ha kjat jong ka shnong Bisei. U Lum Shyllong ba pawnam jong ka ri u Hynñiewtrep u don sha ka liang mihngi lam shatei na ka shnong Bisei.

Hyndai ha Bisei la don kawei ka thei samla kaba i bieij dungngur. Ka kyrteng jong ka dei ka Lir, hynrei ki shnong ki sin ïa ka da ka Lirbieij bad ki leh ibeiñ ïa ka kum kaba bieij, namar kam sian kumba ïa sian lem ki para samla. Ha kawei

ka sngi, ki bahaïing jong ka Lir ki lyngngoh ngaiñ ban lap ba ka Lir ka la pun khun. Hynrei ynda ki kylli u ei u kpa jong ita i khyllung ba ka pun, ka Lir ka ïathuh hok ka ong "Ngam tip."

Katei ka jubab ka la nang pynshisha shuh shuh ba ka Lir dei kaba khleh bieij bad ki nang leh ibeiñ shuh shuh kat haduh ba kam lah shah shuh, bad ka phet noh na Bisei bad leit shong ha Ryngngi Shyllong (Mylliem Rngi) Hangne ka shna la i trep bad ka sah tang marwei hi.Ka rep ka riang katba lah synei hajan la ka trep, namar ka la pohbah. Ynda dei la ka por, ka Lir ka kha ïap da uwei u khyllung uba bha briew katta katta. Ka Lir ka pangnud,hynrei kam lah leh eiei. Kumta ha ka jingsngewsih ka tep ïa uta u khyllung ha kper ïing

Bun bun snem hadien katei ka jingjia, ka Lir ka la kylla myllen ha la ka jingim ba marwei. Hynrei kyndit kynsan ha kawei ka miet ynda la jan shai, ka Lir ka la kyndit tyngeh na ba ïoh thiah da ka jingsawa jong ki wait ki mohkhiew ha kper ïing jong ka. Kumta ka khie bad mih shabar ban peit. Hangta ka ïohi bun phew ngut ki rangbah kiba ïa puh ïa daiñ ïa ka kper jong ka bad uwei u samla ba bha briew kum u'nai-khatsaw-synia u batai kam ïa ki.

Ka Lir ka leit sha uta u samla bad ka kyrpad ïa u ban ym leh beiñ ïa ka riew kynthei ba kum ma ka bad ka ong ba um dei ban knieh beiñ ïa ka kper jong ka. Uta u samla u shu peit ieit ïa ka bad da ka sur ba jemnud jai u kylli. "Mei, phim kynmaw shuh ïa nga? nga dei uto u khyllung ba phi la tep ha kper jong phi." U pynshai. Ka Lir kam lah sngewthuh. "Phi kynmaw ba phi thung pathaw thung klong halor ka jaka ba phi tep ïa nga?" U pynkynmaw. "Kine ki dei ki nong trei jong nga, nga la phah trei ïa ki khnang ban pynsuk ïa phi." U pynshai shuh shuh.

Ka Lir kam sngew lah ngeit, bad uta u samla u ithuh ba ka artatien, namar u tip ba ym shym la pun ïa u kat kum ka aiñ mariang. Kumta u pynshai syndon u ong "Mei, nga dei

u SHU-LONG. Ngam don kpa." Marsyn ong ïa kitei ki kyntien, ka jingshai rong simpyllieng ka thaba ïa ka kper baroh kawei. "Mei, "bteng u samla. "Leit khot kyrkieh ïa ki kñi, ki mabah, marit baroh, ong ïa ki ba kin ïa wan kloi shane khnang ba ngan hikai ïa ki kumno ki dei ban leh niam lada ki kwah ba ngan ïarap ïa ki ha kano kano ka por ba ki donkam ïa ka jingïarap jong nga.

Ka Lir ka sngewthuh ba dei ka sap Blei bad ka mreh ban leit khot ïa ki. Ynda ki wan, u SHU-LONG u hikai ïa ki ban leh niam ha ka duwan jong u ha kliar lum. Dei naduh katei ka por ba ki sa khot kyrteng ïa uta u lum da u Lum Shu-long bad suki hadien la kynnoh Lum Shyllong bad mynta la don ruh kiba spel dak Lum Shillong.

U Bah Henry D. Ropmay ha ka jigthoh jong u kaba mih ha ka Souvenir jong ka Shillong Centenary Celebration 1976, sla 60 **A Legend of Shillong** u pynkut kumne:-

"The name of that wonderful youth was U Shyllong (Shu-long), which means' one who grows naturally, 'or' 'one who comes in existence by himself.' Ever since that time, the name Shyllong, or 'Shillong' as we spell it to-day, has been a great and awful name, a name to conjure with. The people of Mylliem when they went to meet U Shyllong, through their religious rites and sacrifices on the hill which bears his name, never dared turn their backs on the peak when they retired, but moved slowly and reverently backwards step by step, until it disappeared from view. And a phrase-' Khot Shyllong' is still current among the people of Shella and its adjoining areas, which means to call upon U Shyllong to succour them in times of great peril, pain, or misfortune."

Ha ka ktien Khasi ka long kumne:-

Ka kyrteng jong uta u samla ba phylla ka long u Shyllong (Shu-long) kaba mut 'Uba long hi' lane 'Uba wan long da lade hi.' Naduh katei ka por ka kyrteng Shyllong lane Shillong kumba ngi spel dak mynta ka kylla long ka kyrteng ba pawnam

bad kaba phieng, ka kyrteng kaba la pynkyntang. Ki nong Mylliem haba ki leit ban ïa shem ïa u Shyllong lyngba ka leh niam bad ka kñia ka khriam ha ka duwan kaba don ha kliar jong u lum uba ki nam ha ka kyrteng jong u (Lum SHU-LONG), kim ju nud ban leit phai da kaba phaidien ïa ka duwan jong u, hynrei ki kynran da dien suki jai da kaba nguh burom ne leh riewblei shi jam pa shi jam da dien haduh ban da kyllep ka duwan jong u. Ka kyntien ba ngi ju ïoh sngew 'Khot Shyllong ' ka dang kynrei bha ha pdeng ki nong Shella bad ki jaka ba markhap mar khum jong ka, ka kyntien ka mut ban khot ïa U Shyllong ha ka por ba ki don ha ka jingma kaba khraw, ki jingpang lane ka sniew bok sniew nusip."

Dei naduh ka por ba u SHU-LONG u hikai kumno ban leh niam ha U, ba u Lyngdoh Raid, ka Lyngdoh-sad, ki San kur Khatwei kur ki sa nang sa tip ban pyndep ïa ka niam ka rukom kaba dei ha u Blei SHU-LONG Syiem SHU-LONG, lane Blei Shyllong Syiem Shyllong. Katba lah ban lum jingtip, ka ïing Lyngdoh-sad nyngkong ka don ka Ryngngi Shyllong (Mylliem Rngi) bad hadien pat la pynkynriah noh sha Mawnarian, ka shnong kaba don ha jan Mylliem Rngi, lane Ryngngi Shyllong.

KA ÏEWDUH

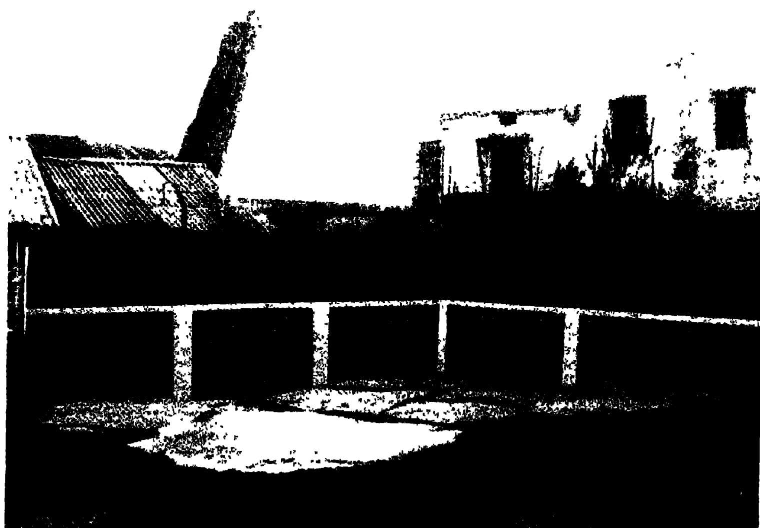
Katkum ki khana pateng, kawei na ki ïew ba kham pawnam jong ki Syiem bad ki Bakhraw jong ka Hima Shyllong dei ka Ïew Rynghep kaba don ha Nongkseh-rim (Morshan). Hyndai ka Nongkseh-rim dei ka jaka shong jong ki Syiem Shyllong. Haduh mynta, dang don ki dak ki shin jong ka kharai ka palit, ki mawbynna, maw shynrang maw kynthei bad kiwei ki mawniam, Kumjuh ruh ngin dang ïohi haduh mynta bun phew tylli ki mawbynna ha jaka Ïew Rynghep kaba don ha Nongkseh-rim hi, hajan Umsohlang. Ha kata ka por, ka leh niam ki Syiem bad ka leh niam ki Bakhraw ka dang long lang ha Nongkseh-rim bad Ïew Rynghep.

Hynrei na ki katto katne ki daw, la sngew dei ban pynkynriah noh ïa ka ïew sha kawei pat ka jaka kaba ki khot Mawïatan, phewse ki shem ba kata ka jaka kam long satia kaba biang ban long ïew long hat. Kumta la hap ban pynkynriah noh sha ka jaka kaba ngi khot mynta ka Ïewduh (Shillong). Kumta ïa ka leh niam ki Syiem bad ki Bakhraw la hap ban pynlong ha Nongkseh-rim bad ha Ïewduh.

U Dr. Homiwell Lyngdoh ha ka jingbatai jong u shaphang ki Syiem Shyllong ha ka kot jong u kaba u ai kyrteng **"Ki Syiem Khasi bad Synteng"** 3rd Edition, 1964 sla 90 u thoh kumne:-

"Ki syiem ki ju pyndep ïa la ka niam hyndai shisien shisnem ha Nongkseh bad ha Ïewduh, kumba ki Syiem Nongkrem ki leh bad pyndep mynta ha Smit: tangba u dkhot uba ki noh ha kita ki por u long arphew-na ar bad mynta pat u long tang khyndai"

Nalor ka jingthoh u Dr. Homiwell Lyngdoh, ngi lap ruh sa kawei ka jingthoh jong u Bah H. Aiontis Roy Kharphuli kaba la mih ha ka Souvenir jong ka **Shillong Centenary Celebration**

U Mawbynna ba jrong palat 23'-9" ha ka jaka leh niam khlieh Ïewduh, Shillong.
Photo by B.N. Wahlang

Ka Iing Lyngdoh-sad ha khlieh Ïewduh, Shillong.

Ka leh niam 'Lei Longraid ha Mawnarian

Ka leh niam Suit-ñi Longraid

U Lyngdoh Raid bad ki Nong shim bynta ha ka leh niam ki klan ïa ka wah Pasir

U Lyngdoh Raid ryngkat ki San kur Khatwei kur ki noh kwai ha u Mawsongkwai

1976, sla 17 kaba la thoh kumne:-

"According to traditions, in ages past Iewduh was located at Nongkseh...... with the coronation of Syiem Shonrai, the people decided that the market be transferred to nearby places. A new market was established at MAWIATAN with due ceremonial observance. But it was found inconvenient.

"When Miet Singh was installed, the market was transferred to the present Iewduh. The next Syiem, U Kyrshap, reinforced the shifting of the market to its present location."

Ha ka Khasi ka long kumne:-

Katkum ka jingïathuh pateng, ha ki por mynshwa ka Ïewduh ka don ha Nongkseh...... da ka jingkyntiew khet ia u Syiem Shonrai, ki paidbah ki la rai ban pynkynriah ïa ka ïew ha kano kano ka jaka ba jan. Kumta la sdang ïa ka ïew thymmai ha MAWÏATAN da kaba pyndep ia ka niam ka rukom, hynrei la shem ba kam long.

Ynda long Syiem u Miet Sing Syiem, la pynkynriah ïa ka ïew sha Ïewduh, ka jaka ba long iew mynta. U Kyrshap Syiem uba la mih bteng ia u Miet Syiem u la nang pynkhlaiñ ia ka kam bad ka ïew ka la neh ha (Ïewduh) ka jaka ba long ïew mynta."

Ha ki por jong ka sorkar phareng, la don ka jingtohkit shaphang ka por bad ki nongthung nongseng ia ki mawbynna kiba don ha kylleng ka ri u Hynñiewtrep, bad ha kaba ïa dei bad ki mawbynna kiba don ha Ïewduh, ka jubab kaba u G.E. Soames Esqr, ICS uba long u D.C. jong ka Khasi & Jaintia Hills u phah lyngba ka shithi jong u kaba 31 March 1922 sha u Commissioner Surma Valley & Hills Division ka long kumne:-

"During u Miet and Kyrshap Siem to commemorate the religious puja connected with the Shyllong market was started after the Iew Rynghep at Nongkseh ceased to exist. They belong to the Siem and Elders of Mylliem State."

Ha ka Khasi ka long kumne:-

"Ha ki por u Miet bad u Kyrshap Syiem ban buh jingkynmaw ïa ka leh niam ba ïa dei bad ka Ïewduh kaba la sdang ynda la duh noh ka Ïew Rynghep ha Nongkseh. Ki dei ki Mawbynna jong ki Syiem bad ki Bakhraw ka Hima Mylliem."

To ngin ïa peit sa tang kawei ka jingthoh shaphang ka Ïewduh bad kata ka long kat kumba paw na ka kot jong u Syiem Jor Manik Syiem kaba u ai kyrteng **"Ka Jingiathuh Khana-Pateng Shaphang ki Syiem jong ka Hima Mylliem"** (Naduh 1830 haduh 1960). Ist Edition 1984 Sla 26. U thoh kumne:-

"ka Iewduh kaba long ka iew kaba heh tam ha ki thain shatei lam mihngi ka India ka long ka iew kaba kongsan tam jong ka hima Mylliem. Kane ka iew ka ju long ka iew-niam mynba ki hima Mylliem bad Khyrim ki dang ia long kawei."

Katkum ki Khanatang ba la ïathuh pateng bad kat kumba paw na kitei ki jingthoh, ka shai kdar ba ka Ïewduh ka dei ka Ïew-niam kaba la ju leh bad pyndep da ki Bakhraw ka Hima. To ngin ïa peit khyndiat balei mo ba u paid Hynñiewtrep Hynñiewskum u da leh niam bad seng ïa ki Ïew-niam.

Ki khun u Hynñiewtrep Hynñiewskum, ki ngeit ba dei u Blei Trai Kynrad na jrong na tbian, uba la buh la seng ïa ka ïew ka dwar na ka bynta ka bha ka miat ka long bynriew man bynriew, kaba long kawei na ki lad ki lynti ban pynbiang ïa ki jingdonkam u khun bynriew. Nalor kata, u paid Hynñiewtrep u ngeit ba naduh ka por ba u dang ïa sah lang bad ki Khyndai ha jrong, u Blei trai Kynrad hi u la seng ïa ka ïew ka dwar. Dei na kata ka daw ba wat ha ka por ba ki Hynñiewtrep Hynñiewskum ki la sah hangne ha sla pyrthei ruh, ki dang ïa leit ïew leit hat sha jrong lyngba ka jingkieng ksiar u Sohpetbneng bad kane ka paw lyngba ki 'tien duwai phirat jong ki rang kynih rang phawar ha ka por ba ki leh niam ïa ka ' Lei ïew

'Lei dwar mynba ki ong:-

"Ba ka ïew ba dang kawei
Ba ka dwar ba dang kawei
Ba dang long ka ïew ka dwar
Ha jrong ha tbian
Ba dang leit ka lynti ka syngkien
Na jingkieng ksiar Sohpetbneng"

Ha ka jaitbynriew u Hynñiewtrep, ka ïew ka dei ka jaka ba kyntang. Kam dei ka jaka ban ïa *kamai da ka long spah, bam da ka longbriew,* kam dei ruh ka jaka ban thok ban shukor ne thombor lehbor. Ki laiphew mrad kim peiphang ïa kane. Dei na kata ka daw ba ki atnud ïa u khun bynriew bad ki seng la ka ïew ka hat, ka bym don nongrim ïa ka sap mrad jong ki. Kumta ka ïew ki laiphew mrad ka kut ha ka luri lura, ka thombor ka lehbor, ka synshar bishar bym hok ïa ki kup shiliang sem shiliang, ka leh buit sianti ban lait la i met. Kumta la duh la pra bad la long da ka kput ha u ingtyrkhong. Ka daw bah ka long ba ka ïew ki Laiphew mrad ka long ba kim don niam don dustur.

Ha kine ki juk ruh ngi shem ba la don teng ki bor khyllah kiba kwah ban thombor lehbor ïa ki ïew ki hat khlem ka niam ka rukom. Kane ka long kaba mynsaw, khamtam ha kane ka juk kaba la bun kiba sngewthuh bakla ïa ka *"Leh niam Ïewduh"* bad kiwei kiwei ki Ïew-niam kiba don hapoh ka bri u Hynñiewtrep. Ngim dei ban klet ba ka jingkylla niam ne pdiang ïa ki niam thymmai, ki long tang ki jingkylla ne pdiang niam ba shimet shimet. Ki Ïew-niam kim shym kylla niam ne pdiang niam thymmai, namar ki Ïew-niam ki don la ki jong ki niam bad ki sang ban mushlia ïa ka jong kiwei, khamtam eh da ka buit sianti ba pohdor tang ban ïoh kamai da ka longspah bad bam pat da ka longbriew.

KA DORBAR RAID MYLLIEM

Ka leh niam Raid Mylliem kam lah ban long khlem da ai bor da ka dorbar Raid. Kumta man la ka snem ha ki taïew ba khatduh jong u bnai Kyllalyngkot, lane ha u bnai Rymphang, u Lyngdoh Raid Mylliem lem bad ki myntri San kur Khatwei kur ki ju lum ïa ka dorbar Raid ha ïew Mylliem-rim. Ka jingthmu ba kongsan jong katei ka dorbar Raid, ka long ban rai, la ki lah ne em ha kata ka snem ban pynlong ïa ka Leh niam Raid.

Ha katei ka dorbar Raid, nalor u San kur Khatwei kur, la don lang ruh baroh ki tymmen ki san bad ki 'riew khmat jong ka Raid. Ïa ka dorbar Raid la ju pynïaid da u Lyngskor jait Sohtun, hynrei lada jia ba um poi dorbar na kano ma kano ka daw, u Lyngdoh Raid Mylliem un pynïaid ïa ka. Ha katei ka dorbar ki ju da ïa pyrkhat sani bha ïa baroh ki jnit ki jnat shwa ban shim ïa ka rai, namar kim lah ban Leh niam Raid shiteng shiliang. Wei la sdang ki dei ban da pyndep pura ïa ka. Ha ki jingïatai ïa pyni nia, lada jia ba ka dorbar kam sngew lah, kata ki rai ban ym pynlong satia ïa ka Leh niam Raid ha kata ka snem. Lada jia pat ba ka dorbar ka sngew lah, kata ki rai ban pynlong bad ki aiti ha u Lyngdoh Raid Mylliem bad ki myntri San kur Khatwei kur ban pyndep ïa ka Leh niam Raid.

Haba la ai bor da ka dorbar Raid, u Lyngdoh Raid Mylliem lem bad ki myntri San kur Khatwei kur, ki ïa buh ïa ka sngi ka ïa ban pynlong ïa ka Leh niam Raid bad ki ai jingtip sha baroh ki shnong kiba hap hapoh ka Raid Mylliem kata naduh Bisei haduh Bhoi lymbong khnang ba kin ïa tip paidbah bad ban ïa lum ïa u synniang u bynhei.

KA LEH NIAM RAID MYLLIEM

Ka Leh niam Raid Mylliem lah ban pynbynta kyllum ha ki ar bynta. Ka bynta ba nyngkong dei ka Leh niam kaba ki leh ha ka duwan Lyngdoh-sad kaba don ha Mawnarian bad ha ka duwan Blei Shyllong Syiem Shyllong kaba don ha kliar jong u Lum Shyllong. Ki ju pynlong ïa kane ka leh niam ha ki bnai pyrem bad ki ju sdang ha ka sngi ïew Nongkrem bad pynkut ha ka sngi ïew Umni. Ka bynta kaba ar pat dei ka leh niam Ïewduh ha Ïewduh Shillong, kaba ki ju pynlong ha u 'nai Thah thoh ('nai saw kba) shwa ka tlang. Kane ka neh tang shi sngi bad ki ju pynlong ïa ka ha ka sngi ïew Rynghep.

Kiba don hok ban pyndep ïa ka Leh niam Raid kumba la buh la tang bad pynkhamti da ki longshwa man shwa ki dei tang ki San kur Khatwei kur. Kiwei pat kim don hok. Ki San kur Khatwei kur ki long kumne harum:-

Ki San kur

1. *U Lyngdoh Raid* uba dei na ka kur Marbaniang Mylliem.Une u long u nong pynbiang ïa baroh ki jingdonkam kiba ïa dei bad ka kñia ka khriam, kum ki syiar, ki blang, ki sniang, ka 'laphieh, ka 'lasning, u khaw, u kpu, u rynsi, ka pliang rnong ban buh um, u klong ba la don ïad-um, (u klong uba ki la thep jyndem bad pyndap da ka um) ka jyndem, u luta rnong ba la dap um, ka um, ka wait pom blang, u dieng ba la lit nep ban dung sniang, ki lama saw, ki dieng lyngkhot ban kynmaw ïa ki khyndai dkhot bad kiwei kiwei ki jnit ki jnat katba donkam. Ïa ka bom, ka tangmuri, ka kynshaw bad ar tylli ki ksing la ju ïa pynbiang lang da u Lyngdoh Raid ryngkat ki San kur Khatwei kur.

2. *Ka Lyngdoh-sad.* Kane ka dei ban long ka pyrsa jong u Lyngdoh Raid. Lada jia bym don pyrsa, lah ban pynlong

Lyngdoh-sad da ka kynja kmie. Ym ju bit ban pynlong Lyngdoh-sad da ka hymmen ka para ne ka tnga jong u Lyngdoh Raid. Ka Lyngdoh-sad ka dei ka nong ap ka nong ri ïa ka ïing Lyngdoh-sad bad ka peit ka sumar ïa baroh ki jingdonkam kiba ïa dei bad ka kñia ka khriam ïa kiba la pynbiang lypa da u Lyngdoh Raid. Dei ma ka ka ban sei ka ban aiti napoh ïing Lyngdoh-sad ïa baroh ki jingdonkam ha ka kñia ka khriam. Shwa ba ka Lyngdoh-sad kan aiti ka da nguh Blei, ka da duwai bad kyrkhu kyrdoh ïa ki. ka rukom ai ruh ka long ba ka Lyngdoh-sad ka dei ban aiti tang ha u Lyngdoh Raid, lane lyngba u Lyngdoh Raid bad u Lyngdoh Raid pat un sa aiti kat ha kiba u dei ban ai.

3. *U Lyngskor* na ka kur Sohtun. Une u long u Nongsiang sla ha ka duwan shwa ban kñia bad u long ruh u Nongsuit nongshor ïa ki khyndai tylli ki dieng lyngkhot ha Pungkyiad ban kynmaw ïa ki khyndai dkhot.

4. *U Myntri* na ka kur Nongkhlaw Rngi. Une u long u Nongkñia, u nong duwai nong phirat, u nong kynih nong phawar ha ka Leh niam Raid Mylliem.

5. *U Myntri Shutia Kynto*. Une u dei na ka kur Kurkalang. Ka kam jong u ka long ban kynto kynhot ban sdang ïa ka niam ka rukom. U pynkynmaw ïa ki nong ïa shim bynta bad ki khun ki hajar ïa kano kano ka kam kaba ki bit ban leh ne kaba kim bit ban leh. U pynbiang ruh ïa ki sla bad u ai ha u Lyngskor Sohtun ban siang ha duwan. Ha ka kñia Suit-ñi Longraid, dei ma u ban dung ïa u sniang.

6. U *Myntri Nongpom blang*. Une u dei na ka kur Kharkongngor. Ka kam jong u ka long ban ot ïa ki syiar bad pom ïa ki blang ynda la dep ka duwai phirat u Nongkñia.

Ki Myntri Khatwei kur

1. *U Nongbat blang*. Une u dei na ka kur Synteng Nongdhar. Ka kam jong u ka long ban bat ïa u riphin ba la teh na ryndang blang shwa ban pom bad ban ïa lam ïa ki 'langkñia ha ki jaka kñia.

2. *Shiphew ngut ki Nong song kwai* bad nong ïa rap lang ha ka Leh niam Raid. Uwei na man la ka kur bad kita ki kur ki long (1) Synteng Umwi (2) Kharmon (3) Kharrubon (4) Kharmawphlang (5) Mylliem Umlong (6) Kharlang (7) Lyngstieh (8) War Nongjri (9) War Tynghah bad (10) Kharlukhi.

Namar ba dei tang ki San kur Khatwei kur kiba don hok ban pyndep ïa ka Leh niam Raid, kiba don hok ban jied bad thung Lyngdoh Raid ruh dei tang ki San kur Khatwei kur. Kiwei ki bor khyllah kim don hok bad kim bit mushlia ïa ka niam ka rukom. Ka rukom ba ki San kur Khatwei kur ki jied Lyngdoh Raid ka long ba ki ju jied tang na ka kpoh long Lyngdoh. Ym dei na kino kino ki kur Marbaniang.

Ïa ka Lyngdoh-sad la ju jied bad thung hi u Lyngdoh Raid. Kiwei pat ki Myntri San kur Khatwei kur la ju jied hi da la ki jong ki jong ki kur.

Ha ka leh niam Raid, u Lyngskor ne ki Myntri San kur Khatwei kur, lada jia ba kim lah ban ïa shim bynta na kano ma kano ka daw, ka kur jong u kan phah shim bynta da uwei pat uba dei na kata ka kur.

KA BYNTA BA NYNGKONG KA LEH NIAM RAID MYLLIEM

Ka bynta ba nyngkong ba u San kur Khatwei kur u pyndep ïa ka Leh niam Raid, ka dei ha Mawnarian bad Lum Shyllong kaba ki ju leh ha ki bnai pyrem. Kumba ngi la ïohi sha khmat, la ju sdang ïa ka niam ka rukom ha ka sngi ïew Nongkrem bad pynkut ha ka sngi ïew Umni. Ha ki sngi kñia lai sngi lynter, kata ha ka sngi Nongkrem, Mawlong bad Rynghep, ym ju bit satia ban pynrung ïa kano kano ka kynja doh ha ïing Lyngdoh-sad lait na ka doh kaba ki kñia. Ka jingbatai lyngkot ïa ka bynta ba nyngkong jong ka Leh niam Raid Myliem ka long kumne:-

Ka Sngi Ïew Nongkrem

Ha ka step ïew Nongkrem ki kñia *'Lei Longraid* ban kyrpad kyrpon ïa ka Blei Longraid ba kan ïai ri ïai sumar ïa ki myntri San kur Khatwei kur, ïa ki khun ki hajar bad ïa baroh kiba shong ba sah hapoh ka Raid ka Hima, ba kin ïai koit ïai khiah krat, ba kin ïai bit ïai biang ha ka leit ka wan, ka kamai ka kajih, ka khaïi ka pateng ha ïew ha dwar, namar da don da ka hukum Blei hi ban long ka Raid ka Hima bad namar ba da don da ka hukum Blei, ka Raid ka Hima ka dei ban da bit da biang da phuh da phieng ha baroh ki liang.

Kumta ha katei ka step, shwa ban sdang ïa ka leh niam, ki kur Kurkalang kiba bam na ka khyndew Mawrashe ki ai ka pisa synñiang hynñiew piah ha u Lyngdoh Raid Mylliem. Baroh ki Myntri San kur Khatwei kur, ki 'riew khmat ka Raid, ki khun ki hajar bad ki lok ki jor najan bad na jngai, ki ïa lum lang khrui ha lympung ïing Lyngdoh-sad kaba don ha Mawnarian ban sdang ïa ka leh niam Raid. Ki tiar ki tar kñia baroh kumba la kdew sha khmat la pynbiang lypa ha ïing Lyngdoh-sad da

u Lyngdoh Raid.

Haba kñia 'Lei Longraid, ka syiar lam lynti dei da ka syiar kynthei kaba saw tlem, kaba dang lud bym pat kha pylleng bad ka blang pat dei da ka blang kynthei kaba lieh sada, kaba dang rit dang sotti. Hangne ngi dei ban kynmaw ba ha kino kino ki jingkñia, u paid Hynñiewtrep um ju pyndonkam da ki bym biang ka long shynrang long kynthei. U da kheiñ sang hi ruh ban pyndonkam da kiba la ruid, ne puid ne la shoh dap.

Ynda la biang ka por, u Shutia Kynto Kurkalang, u kynto kynhot ban sdang noh ia ka leh niam. Ïa ki lama saw la sieh ha kliar ki siej kiba jrong. Ar tylli ki sieh ha ïing Lyngdoh-sad. Kawei sha ka mon, kawei sha ka diang. Ïa kawei pat ka lama saw la ju sieh ha syndah ka rynsan ba shong tem ki Duhalia.

Haba la kynto la kynhot u Shutia Kynto Kurkalang, ki Duhalia ki kiew noh ha la rynsan bad u Nongkhlaw uba dei u Nongkñia, u leit ha khmat ka ïing Lyngdoh-sad ban shim ïa ki tiar ki tar ba don kam ha ka kñia ka khriam. Ka Lyngdoh-sad ka sei ïa ki na poh ïing-sad, ka nguh Blei, ka kyrkhu bad ka aiti ïa ki ha u Lyngdoh Raid. U Lyngdoh Raid u shim, u nguh Blei, u kyrkhu ïa ki bad u ai ha u Nongkñia. U Nongkñia u shim bad leit rah ïa ki sha ka duwan ba la kynton da u khyndew kaba don hangta hi ha khmat ka ïing Lyngdoh-sad.

Kawei pa kawei ka jingdonkam kaba ki pynleit ha ka kñia ka khriam kaba ïa dei bad ka Leh niam Raid, ka dei ban da don ne rung shwa hapoh ka ïing Lyngdoh-sad ne ïing-sad ki Lyngdoh. Ka rukom shong u Nongkñia ka long ba u phai khmat sha mihngi. Ka duwan ka don ha khmat jong u bad sha kamon don u Sohtun bad u Kurkalang. Sha ka diang pat don u Kharkongngor bad u Lyngdoh Raid.

Ynda la poi ki tiar ki tar, u Shutia Kynto Kurkalang u shim kawei ka 'laphieh bad u buh ha ka lynghoh kti la jong. Nangta da kawei pat ka kti u shim sa ïa kawei ka 'lasning bad

u buh syrtap halor ka 'laphieh bad u ai ha u Lyngskor Sohtun uba dei u Nongsiang sla ba un siang halor duwan. U ïai leh kumne khyndai sien khyndai wat, namar dei ban siang khyndai sla, ban kynmaw ban pynbiang ïa u khyndai dkhot. Namar kata, lada ngi ñiew na ka mon sha ka diang ngin lap ba la buh ter ter khyndai sla ka 'laphieh bad khyndai sla ka 'lasning ba la tynrong halor ki 'laphieh.

Ïa u klong ba la don ïad-um ki buh ha khmat ka sla kaba don hapdeng, kata lada ngi ñiew na ka mon sha ka diang, lane na ka diang sha ka mon, u klong u don ha khmat ka sla kaba san. Kumta lada ngi peit ngin ïohi ba ha khmat u Nongkñia don ki khyndai sla bad ha khmat ka sla pdeng don u klong. Haba la dep siang sla bad buh ïa u klong, u Nongkñia u sot lang shisien sot ïa u khaw, u kpu, u rynsi bad u buh shisien buh ter ter halor kita ki sla ba la siang halor duwan. U Nongkñia u ïai leh kumne lai sien lai wat.

Haba la dep pynkhreh ïa ka duwan, u Nongkñia u leit shim ïa ka syiar na ïing Lyngdoh-sad. Ka Lyngdoh-sad ka shim napoh ïing Lyngdoh-sad, ka nguh Blei, ka kyrkhu kyrdoh bad ka aiti ha u Lyngdoh Raid. U Lyngdoh Raid ruh u shim u nguh Blei, u kyrkhu bad u ai ha u Nongkñia. U Nongkñia u shim ïa ka syiar bad u rah sha duwan. Nangta da kawei ka kti u bat ïa ka syiar bad da kawei pat ka kti u sot lang shisien sot ïa u khaw,u kpu, u rynsi bad u jyllud ïa ka syiar da uta u khaw, u kpu, u rynsi, na ka khlieh sha duh tdong. U sot bad jyllud kumne lai sien lai wat. Nangta u sdang ban duwai phirat, ban kynih ban phawar kumne:-

Kane ho! la ïeng ka kynmaw ka kyndit
La ïeng ka nguh suba ka dem suba
Khlem don jingwit jingma
Ha khmat jong phi ka Blei Longraid
Ngi dem khrup ban sngap ma phi
Ïa ka nguh barit ka dem barit
Ha khmat ka jong phi

Ba phin nang pynbiang keiñ ma phi
Ïa ka nam kynthei ka nam shynrang
Ka ai lad ka ai lynti, ka lum ka kynshew
Ba phin ïeng ka bud kyndong
Ba phin ïeng ka sharai kyndong
Ban biang ka nam khiah krat
Ban biang ka nam khiah stang
Ha ryngkat ki San kur ki Khatwei kur
Shi Lyngdoh shi synniang
Na Bisei ha Bhoi Lymbong
Ha ryngkat ki khun ki hajar
Kiba don hapoh ka Raid hapoh ka Hima
Ban biang ryngkat ha ka leit ha ka wan
Ha ka khih ha ka kamai
Haba ki leit ha ka ïew
Haba ki leit ha ka dwar
Ban biang ryngkat
Ha ka khaïi ha ka pateng

Sngap kyndong keiñ ma phi
Ko Ranghinong ko kit ryndang
Ko bah ryndang ka Khraw jutang
Ko ba ïoh ka hukum
Naduh nyngkong ka sngi
Ba dang lung ka pyrthei
Ba dang jem ka pyrthei
Ba dang kah u ki-ïup
Ba dang kah u ki-ïaiñ
Ba dang kah u Diengïei
Ba dang kah u diengngan
Ba ka ïew ba dang kawei
Ka dwar ba dang kawei
Ba dang long ka ïew ka dwar
Ha jrong ha tbian
Ba dang leit ka lynti ka syngkien
Na jrong u Diengïei na jrong u diengngan

Da la khyllem u Diengïei u diengngan
Bad la shai ka pyrthei
La sah ki bynriew ha jrong ha tbian
Kyndai la wan taïar ha ka Mei ka Nongseng
Hynñiew ïing Hynñiew skum
Hynñiew ïing Hynñiew trep
Da la shai ka pyrthei ba tang kawei
La ïeng ma Phi ko Blei sa ka lum ka kynshew
Ka seng ka d.ıwan ka dorbar bah ka dorbar Blei

Ha katai ka dorbar
La poi ryngkat ki simlari ki sim larai
Ki laiphew mrad ki laiphew mreng
Nangta ki shong khap maw ki shong khap dieng
Ki shong jrong ki shong tbian
La ïeng keiñ ma Phi ko Blei
Ka thung ka nam longsan
Ïa ki symbai long bynriew
La ïeng keiñ ma Phi da ka kylli ka bishar
Ha katai ka seng ka dorbar bah ka dorbar Blei
La ong mano ba nud ban dkut u ryndang ha madan
Ban um ka snam ha khyndew ban jamin ïa ki long bynriew
Ban wan rah ka shithi ka khubor
Ki long bynriew sha khmat jong Nga
Ba ïoh ym biang ki long bynriew
Ha ka nam khiahkrat ha ka nam khiah stang
Ha ka nam kynthei ha ka nam shynrang

La kylli la bishar na ki simlari ki simlarai
Kiba her kiba par ki ong ngim lah
La kylli la bishar ïa ka thie
Ka shong wah nuid ka shong wah tir
Ka shong 'wei ïong ka shong wei ngir
Ka shong khap maw ka shong khap dieng
Ka shong ha jrong ka shong ha tbian
Ki ong ngim lah. La rai keiñ ki 30 mrad 30 mreng
Ba kin sah la ka liang ka bynta. Bad ki long bynriew

La ka liang ka bynta.
Sngap keiñ sa phi
Ko Rangbinong ko kit ryndang
Ko bah ryndang ko khraw jutang
Kaba wan hiar wan ryngkoh ma Phi
Na jrong na tbian ha kane kawei
Ka mei ka Nongseng
Ba wan hiar wan ryngkoh ma Phi
Na jrong na tbian
Ba itynnad ma Phi ïa u syntiew u skud
Ia u phniang na pdeng nangta ba phi lap
Ïa ka miet ka ïong ba shong ba sah ma Phi
Ha krem lamet ha krem latang

Da wan ma Phi thop kynthop
Ha pdeng ka lyngkhuit ka lymboit
Wan kit ryndang wan bah ryndang ma Phi
Ïa ki symbai long bynriew ba Phi ong
Tang nga ko Blei nga nud
Ban dkut u ryndang ban um ka snam ha khyndew
Ban wan rah ma nga ïa ka shithi
Ka khubor ka jong u bynriew
Ban wan ha khmat ka dorbar bah ka dorbar Blei
Ngam nud wan ko Blei hapdeng ka lyngkhuit ka lymboit
Da wan ïa diang ma Phi
Ïa katai kawei ka 'tien hok ka 'tien Blei

La ïoh keiñ u symphiah uba biang u thuïa uba biang
Ka jaiñ kup kaba biang ka jaiñ sem kaba biang
U thoh nuid uba biang u thoh tir uba biang
Katta keiñ ko Rangbinong ko kit ryndang
Ko bah ryndang ko khraw jutang
La biang keiñ katta. Haba la biang katta
Wan babha jylluiñ ha khmat u Blei ha khmat u briew
Jylluiñ ha ka dur babha
Haba ym biang, ïeng ka thung ïeng ka thoh
Ha khmat u Blei ha khmat u briew

Ha tyrpeng u Blei ha tyrpeng u briew
Hei ho! ïoh phi ong nga tim sang nga ñiew sang
Haba la biang katta. Wan babha jylluiñ
Ha khmat u Blei ha khmat u briew
Ha tyrpeng u Blei ha tyrpeng u briew

Ynda la dep duwai phirat, shwa ban ot ïa ka syiar u Nongkñia u pynsum pynsait ïa ka syiar da kaba u wieh um ïa ki kjat bad ka shyntur jong ka. Nangta u sot lang shisien sot ïa u khaw, u kpu, u rynsi bad ka um bad u jyllud ïa ka na khlieh haduh tdong. U ïai leh kumne lai sien lai wait.

Ynda u Nongkñia u la dep ban leh ïa kitei baroh, u Lyngdoh Raid u leit ha khmat ka duwan bad u shim ïa ka wait pom blang na duwan. Nangta u sot lang shisien sot ïa u khaw, u kpu, u rynsi bad ka um bad u kyllan ïa ka wait baroh ar liang da uta u khaw, u kpu, u rynsi bad ka um kaba u la sot lang. U leh kumne lai sien lai wat. Ha khmat ka duwan ruh u nguh lai sien lai wat ha shwa ba un ai ïa ka wait ha u Nongpom blang uba dei na ka kur Kharkongngor. Ynda la dep leh kumtei, u Nongpom blang u wan ha khmat u Lyngdoh Raid ban shim ïa ka wait bad ynda la ïa nguh mar kylliang, u Lyngdoh Raid u aiti ïa ka wait pom blang ha u da kaba ong artad "Ha ryngkat u San kur u Khatwei kur."

Ynda la ïoh ïa ka wait, u Nongpom blang u nguh ïa ka duwan lai sien lai wat bad u sa bat ïa ka syiar na khlieh (ka syiar u bat hi u Nongkñia) bad u ot tbak na ryndang bad buh ïa ka khlieh syiar halor duwan bad sa pynphai noh ïa ka wait sha u Lyngdoh. U Nongkñia u pynjaw ïa ka snam syiar halor ka duwan bad u klong. Nangta u sa ot bad pud ïa ka jynshong syiar bad u sei shabar ïa u rwieng ban peit ïa ki dak ki shin, u briew u Blei. Hadien kata, u sa buh ïa u rwieng halor ka sla kaba don ha pdeng, u da duwai phirat bad ïa pan ïa ka dak ka shin ban ïa kdup ïa piam u briew bad u Blei. Nangta u sa sympat khaw. Lada bha, u briew bad u Blei ki ïa piam ïa kdup bad kynrong joiñ na ka sla.

Ynda la dep khad syiar, u Nongkñia u shim na ïing Lyngdoh-sad sa ïa ka blang. Hangne ruh ka Lyngdoh-sad ka da duwai da kyrkhu shwa ban aiti ha u Lyngdoh Raid.U Lyngdoh Raid u leh kumjuh ha shwa ban aiti ha u Nongkñia. Ynda la ïoh ïa ka blang, u ïalam sha duwan bad u law ïa u riphin ba la teh na ryndang jong ka. Nangta u sot khaw, kpu rynsi bad jyllud ïa ka blang thik kumba u leh ïa ka syiar bad u sdang ban duwai phirat kumne:-

Kane ho! sa ka nam sawti ka nam sawjat
Ka nam ki-ïup ka nam ki-ïaiñ
Ka nam long heh ka nam long san
Ban buh ban bujai ha khmat jong phi
Ko Blei longraid
Ba phin nang bud nang sharai kyndong
Ha ka nam khiah krat ka nam khiah stang
Ka lum ka kynshew
Ha ka nam rep nam riang ka khaii ka pateng
Lien byllien ha pdeng ka Raid ka Hima
U San kur u Khatwei kur
Shi Lyngdoh shi synniang
Na Bisei ha Bhoi Lymbong
Ban nang ïeng ruh ma phi
Ka sharai kyndong ka bud kyndong
Ka lum ka kynshew ka khih ka kamai
Ka synshar ka bishar ha pdeng ka Raid ka Hima
Ïoh don u thombor u ïuh bor u nong shun nong dusmon
Na mihngi ha sepngi ka Raid ka Hima
Katta keiñ. Wan ba bha jylluiñ
Ha u tor ha kliar

Ynda la dep ka duwai ka phirat ka kynih ka phawar, shwa ban pom ïa ka blang, u jyllud khaw, kpu, rynsi bad ka um lai sien lai wat kumba u leh ïa ka syiar. Hadien kata u sa aiti ïa ka blang ha u Nongbat thri blang, uba dei na ka kur Synteng Nongdhar. Une u teh biang da u riphin na ryndang jong ka

blang bad u ïalam ïa ka ha khmat ka duwan ban pom da u Kharkongngor.

Ha kane ka sien ruh u Lyngdoh Raid u shim biang ïa ka wait pom blang na khmat ka duwan. Ka rukom nguh rukom kyllan khaw, kpu, rynsi bad ka um ka long kumjuh kumba u la leh mynshwa bad u sa ai ha u Nongpom blang da kaba ong artad. "Ha ryngkat u San kur u Khatwei kur"

U Nongpom blang u shim na u Lyngdoh Raid ïa ka wait pom blang, u nguh ïa ka duwan lai sien lai wat, kumba u leh ha shwa ban ot ïa ka syiar bad u sa pom tang shisien pom tbuk na ryndang jong ka blang bad ka khlieh blang ka hap kynshait snam ha madan. Ïa ka snam blang ruh ki pynjaw halor duwan bad u klong bad ki buh ïa ka khlieh halor duwan.

Mar ïa hap ka wait halor ka ryndang blang, ir shit ka mynsiem u San kur Khatwei kur, ki khun ki hajar bad ki lok ki jor da ka jingkhynwin ba pynkyndeh mynsiem jong ka bom, ki ksing, ka tangmuri, ka kynshaw, ba tem ba put ki Duhalia nalor ka rynsan. Ka sur ba ki put ki tem dei ka mastieh niam, ka sur kaba ki Khyndai na jrong ka hiar ban mastieh kmen lang bad ngi ki Hynñiew ha tbain. Ka sur kaba Ïeng rangbah u briew bad u Blei u ap jutang. Katba ka snam blang ka nang kynshait saw haiñ ïa ka madan, katta nang ih ka sur mastieh kaba pyntriem ïa ki mynder bad ki tynneng mynder. Hynrei kaba pyneh rngiew bad pynïaw mynsiem ban tur shaphrang ha ka jingïaleh ban pynneh pynsah la ka niam ka riti ka dustur kumba la ai hok u Blei Trai Kynrad na jrong na tbian.

Katba ki Duhalia ki nang ïa put ïa tem shipor ar por, ki Nong song kwai nongïarap lang ki shim ïa ka blang, ki puid ïa ka bad ki sei ïa u tor shabar ban peit ïa ki dak ki shin kat kum ka jingïapan. Ban khuid ka snam ki ju wieh shuwa ïa u tor ha um. Nangta ki pyrsad ba un siep bha bad ki sa leit pyni ha u Nongkñia ba un peit. Lada u tor u dap lyer bha bym don jingpei ne thoh dak eiei bad ka kliar jong u ka nep bha, kata ki khieñ ba ka kam ka bha. Hadein kata, ki Nongïarap ki shim ïa ki Khyndai Dkhot ban pynbiang hapoh ka niam.

Ka leh niam ha Pungkyiad

Ki siang sla ban pynkhreh ïa ka duwan u 'Lei Shyllong Syiem Shyllong bad ki lam lynti da u Syiar

U Nongkñia u sdang ka kynih ka phawar. Nangta u Lyngdoh Raid u sa shim na Duwan ïa ka wait pom blang.

U kur Kharkongngor u da nguh ïa ka Duwan shwa ban ot ïa u Syiar ne pom ïa u Blang.

Marsyn dkut u ryndang Blang, ki shad mastieh bad kynkiw da ka jingkmen ba la pdiang hun mynsiem u 'Lei Shyllong Syiem Shyllong bad ki nongiarap lang ki sa puid ïa u Blang.

U Nongïarap lang u pyrsad ïa u tor bad u leit pynı ha u Nongkñia.

Kı pynbiang ía u Khyndaı Dkhot bad ki sa suit sa shor

Duhalia na rynsan ki put ki tem sngewbha ban shad rhem mynsiem ki rang ki thei samla

Lympung Mawnarian suhsieng 'er iwbih pyngngad ba shad hun sngur mynsiem ki 'thei sottibad

Ka Nguh Lyngdoh mynba u Kesswell Marbaniang u long Lyngdoh Raid Mylliem bad i Kong Jngit Marbaniang i long Lyngdoh-sad

Ka Nguh Lyngdoh mynba la shimti ïa ka kam Lyngdoh Raid da u Charles Marbaniang bad ïa ka kam Lyngdoh-sad da i Kong Rita Ros Marbaniang.

Kata, ki ot khyndiat na (1) u klong (2) u dohnud (3) u tor (4) u khyllai (5) u lamjew (6) u lab (7) ka nier bah (8) ka nier lang (9) ka nierlong bad ki leit ai ha u Nongkñia.

U Nongkñia u pdiang ïa kita ki dkhot bad u peit bniah la ki la biang ne em. Lada la biang u bat ïa ki ha kawei ka kti bad da kawei pat ka kti u sot lang shisien sot ïa u khaw, u kpu, u rynsi ka um bad u buh lang ¨ia ki baroh halor kita ki Khyndai dkhot. Nangta u nguh u dem ïa ka 'Lei Longraid bad sa buh lang ïa kita baroh ha ka sla kaba don ha pdeng. Nangta u duwai phirat bad u suit u shor da u klong ba la don lypa ka ïad-um.

Ha kane ka sngi ym don jingkñia eiei shuh, lait sa tang ba kin ïa shet ïa tiew bad ïa bam sngewbha katba ïa kot lang.

KA SNGI ÏEW MAWLONG

Haka step kaba bud hadien ba ki la kñia 'Lei Longraid, kata ha ka step Ïew Mawlong, ki ju pynlong pat sa ka kñia *Suit-ñi Longraid* da u sniang ba ïong synïa. Ïa une ruh ki kñia ha ka juh ka duwan ba ki kñia 'Lei Longraid. Ka rukom shim na ïing Lyngdoh-sad ïa ki jingdonkam na ka bynta ka kñia ka khriam, ka rukom pynkhreh ïa ka duwan, ka rukom siang sla, ka rukom shong kñia u Nongkñia bad ki Myntri San kur, ki Duhalia, bad kiwei kiwei ki riti leh niam ki long kumjuh kum haba kñia 'Lei Longraid. Ka jingïapher ka long ba ha kane ka kñia Suit-ñi Longraid kim pyndonkam shuh da ka syiar da ka blang, hynrei tang da u sniang shynrang uba ïong syñia.

La pynlong ïa ka kñia Suit-ñi Longraid ban kyrpad kyrpon ïa ki Ñibah Ñisan kiba long ki nongseng jong ka Raid. Ma ki haba ki seng ïa ka Raid ka Hima ki biang ka wait ka stieh, u khnam ka ryntieh bad ki ju pahara bha la u pud u sam. Ki da ap miet ap ïong ïoh don u dusmon u siar, u thombor leh bor. Mynta ba ki kñi Nongsuit nong shor, ki nong seng ka Raid ka Hima ki la don ha dwar u Blei, ym ju bit ban klet ne leh lyndet ïa ki. Kumta u Nongkñia u kyrpad kyrpon ïa ka jingïada ba kyrpang jong ki.

Ynda la dep pynbiang ïa ka duwan dupat nadong shadong, u Nongkñia u bat ïa u sniang bad u jyllud khaw, kpu, rynsi lai sien lai wat thik kumba u leh haba u kñia syiar kñia blang bad u sdang ban duwai phirat ban kynih phawar kumne:-

Kane ho! la ïeng ka kynmaw la ïeng ka kyndit
La ïeng ka nguh suba ka dem suba
Sa ha khmat jong phi ka nam Long-ñi ka nam Long-kong
Sa ha khmat jong phi u Suit-ñi Longraid
Kane keiñ ka nam sawti ka nam sawjat

Ka nam ki-ïup ka nam ki-ïaiñ ka nam Longsan
Phi uba don la ka 'tieh ksiar la u' nam ksiar
Koba don ma phi la ka wait la ka stieh
Koba don ma phi la u siej dung la u siej piah
Phi uba ap ïa u pud ïa u sam
Sha mihngi sha sepngi sha kynriang sha pynïeng
Ba ïoh don u nongïuh bor u nongthom bor
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima

Phin ïa leh ma phi phin ïa tur ma phi
Phin kah ma phi phin da ma phi
Ha ryngkat u San kur u Khatwei kur
Ha ryngkat u Synniang barit u synniang ba heh
Ban biang ka spah ka hajar
Naduh ka sngi mynta ka step mynta
Na Bisei ha Bhoi Lymbong
Ha ryngkat u San kur u Khatwei kur
Shi Lyngdoh shi synniang
Ha ryngkat ha pdeng ka Raid ka Hima
Katta keiñ phi ka nam sawti ka nam sawjat
Ka nam ki-ïup ka nam ki-ïaiñ ka nam longsan
Wan ba bha keiñ jylluiñ ha u klong
Da ap ïa ka nia ïa ka jutang
Da ïa kren ïa khana ha ka jingïapan
Jong ngi u bynriew.

Ynda la dep ka duwai ka phirat ka kynih ka phawar, u Nongkñia u jyllud khaw, kpu, rynsi, um, lai sein lai wat kumba u leh haba kñia blang lei Longraid. Ynda dep u sa aiti ïa u sniang ha ki nongïarap lang ban rah ïa u ha khmat ka duwan. Nangta u Lyngdoh Raid u shim ïa u dieng dung sniang ba la lit nep bha na khmat ka duwan. U da nguh da dem, da kyllan khaw, kpu, rynsi, um, thik kumba u leh haba u shim ïa ka wait pom blang bad u ai ha u Shutia Kynto Kurkalang ban dung ïa u sniang.

U Shutia Kynto Kurkalang u shim ïa u dieng dung sniang na u Lyngdoh Raid ha ka juh ka rukom kumba shim wait pom

blang u Kharkongngor bad ynda u la nguh la dem, u peit ba ki nongïarap lang kin pynthiah ïa u sniang ha ka rukom kaba biang bad ynda ki la ïa bat skhem bha, u buh ïa u dieng dung sniang ha ka tohtit kadiang jong u sniang bad u shon tyngeh kynsan thrait bad ki ïa bat sah kumta haduh ba u sniang um khih um kyrthat shuh.

Ha kane ka sien ruh, marsyn ïa shon thrait ïa u dieng dung sniang, ir shong shit biang ka ïing Lyngdoh-sad bad ka lympung baroh kawei ka sawa da ka sur pynkyndeh mynsiem jong ka mastieh niam ba put ba tem shong shit ki Duhalia nalor rynsan.

Ynda u sniang um khih um kyrthat shuh, ki nongïarap ki puid ïa u bad ki sei shabar ïa u klongsnam bad ki leit ai ha u Nongkñia. U Nongkñia u pdiang ha kti, u duwai u phirat bad u buh ïa u halor ka sla kaba don hapdeng duwan. Nangta u peit ïa ka dak ka shin ba u ïa pan. Lada u Klongsnam u dang khih bad peh tik tik kumba ring mynsiem, kata ka pyni ïa ka dak kaba bha.

Hadien kata, ki nongïarap ki sa shim Khyndai Dkhot ban biang hapoh ka niam. Ka rukom shim dkhot ka long thik kumba ki shim na ka blang ba kñia 'Lei Longraid. Ynda la ïoh baroh khyndai dkhot, ki leit ai ha u Nongkñia. U Nongkñia u pdiang ïa kita ki Khyndai dkhot bad u peit bniah ba kin biang, namar lada bakla la poi sha ka mynsaw ne wat ka jingïap. Ynda la dep peit bniah, u Nongkñia u sa bat baroh khyndai dkhot ha kawei ka kti bad da kawei pat u sot lang shisien sot ïa u khaw, u kpu, u rynsi, ka um bad u nguh u dem ha u Suit-ñi Longraid bad u sa buh lang ïa kita halor ki khyndai dkhot bad sa buh lang baroh halor ka sla kaba don hapdeng bad u sa suit sa shor da u klong ba la thep jyndep bad pyndap um lypa shwa ban sdang ka kñia ka khriam. Ha kane ka sngi ruh vm don jingkñia eiei shuh, sa tang ban ïa shet ïa ka doh bad ïa bam sngewbha katba ïa kot.

KA SNGI ÏEW RYNGHEP

Ha ka Ïew Rynghep pat ki pynkhreh sa ïa ka kñia ban nguh ïa u Blei Shyllong Syiem Shyllong ha ka duwan kaba don ha kliar jong u Lum Shyllong. Ha kane ka jingkñia ki ju pyndonkam da u syiar ryngkuh uba saw tlem bad u blang sabob ('langsohmoh) uba lieh sada.

Ki kñia Blei Shyllong Syiem Shyllong ha u Blei Trai Kynrad, Uba long U Nongthaw Nongbuh, Uba long U nong shat mynsiem nongbuh mynsiem, ba Un ri Un sumar kyndong, Un phira miet step, ïoh don u dusmon u siar u kdiap, uba thom da ka bor sympieh da ka snier, ïoh don u leh bor u thom bor, ïoh wan ka khlam ka ruk. Ki kyrpad kyrpon ruh ba u Blei Trai Kynrad Un kyndat Un weng ïa ka sniew ka smeh bad Un kyrkhu kyrdoh ïa ki San kur Khatwei kur, ki longsan mansan bad ki khun ki hajar ka Raid ka Hima ba kin biang ka jingkoit jingkhiah, ka long kynthei long shynrang, ka khaïi ka pateng, ka spah ka phew kumba la buh la seng ma U na jrong na tbian.

Ha ka por step kumba khyndai baje antad, u Nongkñia u shim ïa baroh ki jingdonkam kiba dei na ka bynta ka kñia ka khriam. Ka rukom aiti ka Lyngdoh-sad ha u Lyngdoh Raid bad na u Lyngdoh Raid ha u Nongkñia ka long kumjuh kum ha kaba kñia 'Lei Longraid.

Ynda la biang ki tiar ki tar ba donkam, baroh lang jrup, ki San kur Khatwei kur, ki khun ki hajar, ki lok ki jor na jan bad na jngai, ki ïa mih lang khrui ban leit kiew sha kliar lum Shyllong. Ka rukom ïaid ka long ban lam khmat da u Lyngdoh Raid, bud ki myntri San kur Khatwei kur, bud ki Duhalia bad sa ïa bud lut u paidbah paidsan kynthei bad shynrang. Marsyn sdang mih na ïing Lyngdoh-sad, ki Duhalia ki tem ki put khlem sangeh. Ka sur ksing ba ki tem ki put dei ka Sing lynti.

Shwa ba kin mih na ïing Lyngdoh-sad, ar ngut ki Nong song kwai nongïarap lang ki sei ïa ka lama saw kaba ki la sieh hajan ka rynsan ki Duhalia bad kawei pat kaba ki la sieh ha syndah ïing Lyngdoh-sad. Ïa kine ki lama saw la rah lang sha kliar lum Shyllong. Ha ïing Lyngdoh-sad ka sah sa tang kawei ka lama ban ap ïing-sad. Ïa u blang la tan da u Synteng Nongdhar, ïa ki khyndai tylli ki dieng lyngkhot ba pyllon kat ka shynriahti bad jrong kumba shi tda, la rah da u Shuti kynto Kurkalang bad ïa kiwei pat ki tiar ki tar ba donkam na ka bynta ka kñia ka khriam, la kit hi da u Nongkñia. Ha kane ka jingleit kiew sha kliar u Lum Shyllong, ka Lyngdoh-sad kam ju leit, ka ap ïa ka ïingsad.

Ka jingïaid lynti kaba da iphuh iphieng bad da i shongshit bha. Ka sur jong ka bom ka tangmuri ka sawa dap miar ïa ki lum bad ki them ba pyngngad. Ka lyer ka kaweh ïa ki lama saw ban pynshad hap sur bad ka bom ka ksing. Ki 'seh Khasi ba pyngngad hir hir ki sei la ki jingiwbih ban nang ai bor shuh shuh bad ki nguh la ki kliar kumban khublei bad kyrkhu kyrdoh ban pynpaw ba ki ruh ki ïa don bynta lang ban ïa pyndep la ka niam ka rukom.

Ynda poi ha wah Pasir, u Lyngdoh Raid u thet kti bad nguh Blei. Nangta u klan ïa ka wah sha shiliang bad u shong hajan u Mawsongkwai. Baroh kat kiba ïa leit lang, ki ïa shong thait ha kane ka jaka ban ïa bam kwai ïa dih duma. Hangne ki Duhalia ruh ki shong thait ka put ka tem. Ynda la ïa shong thait katto katne por, u Lyngdoh Raid, ki myntri San kur Khatwei kur, ki longsan mansan, ki khun ki hajar bad ki lok ki jor ki ïa noh kwai ha u Mawsongkwai, namar dei ka rukom ban da song kwai ban ïa pur ïa lir ba don ka niam ïa u 'Lei Shyllong. Ka rukom noh kwai ka long shiliang u kwai ba khlem khrud ne khoh snep bad shi sla u tympew khlem tah ne thoh shun.

Ynda la dep noh kwai, u Shutiạ Kynto Kurkalang u kynto kynhot ban ïa kiew noh sha lum Shyllong. Hangta sdang biang ka tem ka put bad baroh lang ki bteng ïa ka jingïaid lynti haduh

ban da poi ha Pungkyiad. Hangne ki sangeh biang ka put ka tem bad ki ïa shong thait lang baroh. Ynda la dep ka ïa bam kwai ka dih duma, u Shutia Kynto Kurkalang u kynto u kynhot biang ban sdang noh sa ka tang ka pung da ka ïad-um ban kynmaw ïa u Khyndai Dkhot hapoh ka niam. Kumta ki thep jyndem ha u klong bad pyndap da ka um.

Ynda la dep pynbiang, u Shutia Kynto Kurkalang u sei khyndai tylli ki dieng pyllon ba jrong kumba shi tda bad pyllon kat ka shynriahti bad u buh ïa ki ha madan ter ter na ka mon sha ka diang baroh khyndai tylli. Ynda la pynbiang kumne, u Lyngskor Sohtun uba long u Nongsiang sla, u shim ïa u klong ba la thep jyndem bad u ong "Kane ho! ka jingkynmaw ka jingkyndit ïa ki Khyndai Dkhot ban bujai ha u 'Lei Shyllong Syiem Shyllong," bad u suit da uta u klong ïa ka ïad-um ha kita ki dieng baroh khyndai tylli. Ynda la dep suit ki lum lang ïa kita ki dieng baroh khyndai tylli bad ki tynsat ha kyndong ka maw lyngknep kaba don hangta ha Pungkyiad.

Ynda la dep leh kumtei, u Shutia Kynto Kurkalang u kynto kynhot bad u mana ïa baroh kat kiba ïa leit kiew sha lum Shyllong ba kim bit ban rah sikret, biri, duma, kwai, ne kyiad ha duwan lum Shyllong. Nangta ki sa ïa bteng biang ka put ka tem bad ki ïa kiew haduh ban da poi ha kliar u Lum Shyllong.

Ynda la poi ha kliar u Lum Shyllong shwa ban rung hapoh duwan ki ju buh noh sharud ïa ki duma, sikret, biri, kwai, kyiad bad ki law noh ïa ki juti. Marsyn rung hapoh duwan ki sieh kawei ka lama ha ka jaka ba put ba tem ki Duhalia bad kawei pat hajan ka duwan ba la shna lypa da u maw lyngknep ba sawdong. Hangne ki shong thait shipor ar por bad pynkhreh ïa ki tiar ki tar ba don kam na ka bynta ka kñia ka khriam. Ynda la biang nadong shadong, u Shutia Kynto Kurkalang u kynto kynhot ban sdang noh ïa ka kñia ka khriam. Ka por ba ki ju kñia Blei Shyllong Syiem Shyllong ka ju long ha ka por shiteng sngi eiei.

Ka rukom siang sla, ka rukom buh khaw, kpu, rynsi, klong, ka long kumjuh kum haba kñia 'Lei Longraid. Ka rukom shong u Nongkñia bad ki myntri San kur, ki Duhalia ruh ka long kumjuh. Ka jingïapher ha ka kñia Blei Shyllong Syiem Shyllong ka long ba u Nongkñia lem bad ki nongïarap ki shong phai khmat sha sepngi, katba ha baroh kiwei pat ki rukom kñia Leh niam Raid ki ju phai khmat sha mihngi. Lait nangta baroh ki rukom leh niam ki long kumjuh.

Ynda la dep pynkhreh ïa ka duwan, u Nongkñia u lam lynti shwa da u syiar. Ka rukom bat ïa u syiar, ka riti leh niam, ka rukom ot syiar, ka rukom peit ïa u rwieng, u briew u Blei bad kiwei kiwei ki jingleh jingkam baroh ki long kumjuh kum haba kñia 'Lei Longraid, hynrei ka rukom duwai phirat, ka kynih ka phawar ka long kumne.

Sngap keiñ ma phi kawei ka mei ka Nongseng
Kawei ka mei ka nongtap na jrong na tbian
Sngap keiñ ko Blei ko Trai Kynrad
Koba thaw ma phi koba buh ma phi
Ko shat mynsiem ko buh bynriew
Sngap keiñ ko Blei Shyllong ko Syiem Shyllong
Kane ho! la ïeng ka nguh suba ka dem suba
Ka kynmaw ka kyndit ha khmat jong phi
To sngew to sngap ma phi Blei Trai Kynrad
Ba phin nang ai ma phi ka buit ka bor
Ban biang ban bit ha ki San kur Khatwei kur
Ha pdeng ka Raid ka Hima
Na Bisei ha Bhoi Lymbong

Kane ho! ka nam ki-ïup ka nam ki-ïaiñ ka nam Longsan
Ba phin ïeng ma phi ka bud kyndong ka sharai kyndong
Ba phin ïeng ma phi ka ap miet ka ap step
Ban biang ka nam khiah krat ka nam khiah stang
Ban biang ka nam kynthei ka nam shynrang
Ha ryngkat ki San kur ki Khatwei kur
Shi-lyngdoh- shi-synñiang
Ha ryngkat ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima

Ban biang ryngkat ha ka khih ha ka kamai
Ha ka spah ha ka hajar
Ban biang ryngkat ha ka ksiar thew mon ha ka rupa thaw mon
Ba ïoh don u nongïuh bor u nong thombor
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima
Da u mihngi da u sepngi da u kynriang da u pynïeng
Ba ïoh wan tur da ka lyoh da ka lyput
Ïoh wan tur ei da ka khlam da ka mait
Ñiad ma phi weng ma phi ko Blei Shyllong ko Syiem Shyllong
Ban biang ka nam khiah krat ka nam khiah stang
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima.

Sngap kyndong keiñ sa ma phi
Ko Rangbinong ko kit ryndang
Ko bah ryndang ko khraw jutang
Koba ïoh ka nam Longsan naduh mynnyngkong ka sngi
Ba dang lung ka pyrthei ba dang jem ka pyrthei
Ba dang ïa kren ryngkat ki simlari ki simlarai
Ki laiphew mrad ki laiphew mreng
Ba ka Ïew ba dang kawei ba ka dwar ba dang kawei
Ba dang long ka Ïew ka dwar ha jrong ha tbian
Ba dang leit ka lynti ka syngkien
Na jrong Diengïei na jrong diengngan

Da la khyllem u Diengïei diengngan
La shai ka pyrthei ba tang kawei
La sah ki bynriew ha jrong ha tbian
Khyndai la wan taïar ha ka mei
Ka Nongseng Hynñiew ïing Hynñiewskum
Hynñiew ïing Hynñiewtrep.
Na pdeng nangta la lum keiñ ma phi ko Blei
Sa ka dorbar bah ka dorbar Blei.

Ha kane ka dorbar la poi lut ki simlari ki simlarai
Ki laiphew mrad ki laiphew mreng
La thung ma phi ko Blei ïa ka nam Longsan
Ïa ki long bynriew ha kane ka mei ka Nongseng

La ïeng keiñ ma phi da ka kylli ka bishar
La ong mano ba nud ban dkut u ryndang ha madan
Ban um ka snam ha khyndew ban jamin ïa ki long bynriew
Ha ka nam khiah krat ha ka nam khiah stang
Ha ka nam kynthei ha ka nam shynrang
Haba thoh ki long bynriew ïa ka shithi ka khubor
Mano ba lah ban dkut u ryndang ha madan
Ban um ka snam ha khyndew ban wan rah ka shithi ka khubor
Ha khmat jong Nga.

Kumta la kylli la bishar
Ïa ki simlari ki simlarai kiba her kiba par
Ki ong ngim lah
La kylli la bishar ïa ki shong wah nuid ki shong wah tir
Ki shong 'wei iong ki shong 'wei ngir
Ki ong ngim lah
La kylli la bishar ïa ki laiphew mrad ki laiphew mreng
Baroh kat kiba don Ki ong ngim lah
La rai keiñ ki laiphew mrad ki laiphew mreng
Ba kin sah la ka liang ka bynta bad
U long bynriew la ka liang ka bynta.
Sngap kyndong keiñ sa ma phi
Ko Rangbinong ko kit ryndang
Ko bah ryndang ko khraw jutang
Koba wan hiar wan ryngkoh ma phi
Na jrong na tbian sha kane kawei ka mei ka Nongseng
Ba wan ryngkoh ma phi na jrong na tbian
Ba itynnad ma phi ïa u syntiew u skud ïa u phniang
Ha kane ka wei ka mei ka Nongseng
Na pdeng nangta phi lap ha ka miet ha ka ïong
Ba shong ba sah ma phi hangtai
Ha krem lamet ha krem latang

Da wan ma phi na krem lamet na krem latang
Wan kit ryndang wan bah ryndang ma phi
Ha pdeng ka lyngkhuit ha pdeng ka lymboit
La ong ma phi ban wan
Ha khmat ka dorbar bah dorbar Blei jong phi

Ngam nud wan ha pdeng ka lyngkhuit ka lymboit
Da wan ïa diang keiñ ma phi
Ïa katai kawei ka 'tien hok ka 'tien Blei

Phi ïoh ka sopti kaba biang ka jaiñ kup kaba biang
U thoh nuid uba biang u thoh tir uba biang
U symphiah uba biang u syntai uba biang
Phi ong keiñ ma phi ba ngan ap miet ap step ma nga
Tang ban biang u khaw shikham mynmiet
U khaw shikham mynstep.
Haba la shai phar ha ka khyllie thiah ka jong phi
Ka khyllie shong ka jong phi, ka kynta ka jong phi
Ka minit ka jong phi haba la miet ngaiñ
Ka kynta ka jong phi ka minit ka jong phi
Ba pynshai ïa ki long bynriew
Haba la biang keiñ katta, wan babha jylluiñ
Ha khmat u Blei ha khmat u briew, wan babha jylluiñ
Ha tyrpeng u Blei ha tyrpeng u briew
Ïeng keiñ ka ïa said ma phi
Ha tyngkong kaba shit ha tyngkong kaba shai
Ha jrong ha tbian ha ka khet ka mynshor

Hangne ruh u Nongpom blang u ot shwa ïa u syiar bad ki peit ïa ki dak ki shin kumba ki kñia ha duwan Lyngdoh-sad ha Mawnarian. Nangta u Nongkñia u bteng la ka kynih ka phawar shwa ban pom ïa u blang da kum kine ki kyntien:-

Ngi buh ngi bujai ïa phi
Ko Blei Shyllong Syiem Shyllong
Ha ka sing ka duwai
Ba phin nang bud kyndong sharai kyndong
Ha ka nam khiah krat ha ka nam khiah stang
Ha pdeng u San kur u Khatwei kur
Shi Lyngdoh shi synñiang
Na Bisei ha Bhoi Lymbong katba ki don
Ban biang ruh ha ka synshar ka khadar
Ha pdeng ki khun ki hajar
Ba phin ïeng ma phi ka sharai kyndong

Ka ap miet ka ap step
Ba ïoh don u thom bor u ïuh bor
U kynriang u pynïeng u mihngi u sepngi
U kharlieh u kharïong

Ba phin ïeng keiñ ma phi
Ka ïa tur ka ïa leh ka ker ka da
Ïa ki khun ki hajar ka Raid ka Hima
U San kur Khatwei kur
Na Bisei ha Bhoi Lymbong
Ban ïeng ruh ma phi ha ka kynshew
Ïa u synñiang ba rit synñiang ba heh
Ban biang ban bit ka ksiar thew mon rupa thew mon
Ki khun ki hajar ka Raid ka Hima
U San kur Khatwei kur
Ba ngi ïeng ka nguh suba ka dem suba
Ha kane ka mei nongsing
Katba ki don pyllum
Katta keiñ, wan ba bha jylluiñ ha u tor
Ha kliar jong u tor.

Ynda la dep ka kynih ka phawar, u Nongkñia u jyllud khaw, kpu, rynsi bad ka um kumba dei ka rukom. Ka rukom aiti ïa u blang, ka rukom aiti ïa ka wait pom blang, ka rukom pom ïa u blang, ka rukom pynjaw snam ïa ka duwan, ka rukom put rukom tem ki Duhalia, ka rukom peit ïa ki dak ki shin, ka rukom shim dkhot bad kiwei ki riti leh niam ki long thik kum haba kñia 'lei Longraid. Hynrei don ka bor maïan aiu re ha kane ka kñia Blei Shyllong Syiem Shyllong bad kata ka long hamar ba dkut ka ryndang jong u blang bad hap ka khlieh ha madan, u Nongpom blang u mastieh shong shit ha ka sur mastieh niam ba put ba tem ïa shad khyrwait met ki Duhalia. Baroh kat kiba ïa don ki risa ki kynkiw shong shit da ka jingkmen kaba u thylliej briew um lah ban batai. Ki rang khatar bor ha la ka maiñ ba i dap shynrang, la u symphiah bad ki waitlam ba jrong ki shad mastieh ba la pdiang hun u Blei Shyllong Syiem Shyllong ïa ka nguh ka dem sngur mynsiem jong ki trai Raid trai Hima.

Ïa ka khlieh jong u blang uba ki kñia Blei Shyllong Syiem Shyllong kim ju bam kumba ki leh ïa ki khlieh jong ki blang ba ki kñia ha ki bynta bapher bapher ka Leh niam Raid, hynrei ki ieh noh halor ka duwan. Ka rukom ba ki buh ïa ka khlieh halor duwan ka long ha kata ka rukom ba ka khmut blang ka phai shaphang shatei lam sepngi.

Ynda la dep ka noh dkhot dep ka suit ka shor, ki nongïarap ki shet ïa ka *Ja Khiah Krat.* Ka rukom shet ïa kane ka ja ka long ba ki shet syrwa khlem mluh ïa ka doh blang bad ki thep lang bad u khaw. Lait nangta ym bit ber ne khleh eiei. ynda la ih, ïa ka Ja Khiah Krat khlieh khiew la taw shwa da u Lyngdoh Raid bad ki myntri San kur Khatwei kur. Hadien kata, ki sa theh halor shylliah bad ïa sam ïa ki khun ki hajar ban ïa taw katba ïa kot lang, khnang ban ïa koit ïa khiah krat khiah stang, ryngkat.

Ynda la dep ïa bam ïa ka Ja Khiah Krat, ki lum ki lang ïa ki tiar ki tar bad khreh ban leit phai noh sha Mawnarian. Ïa ka lama saw ba sieh hajan ki Duhalia ki sei noh ban rah sha Mawnarian, hynrei ïa kaba ki sieh hajan duwan ki ieh noh hangto. Shwa ban leit phai, ki Duhalia ki put ki tem biang ïa ka sur mastieh niam bad baroh lang ki shad pyllun lai sien lai wat ïa ka duwan ryngkat ka risa ka kynhoi kynkiw shar shi shar. Ha ka sien kaba lai ynda poi ha lynti ban mih, ki shad kynran da dien haduh ban da kyllep bym ïohi shuh ïa ka duwan bad ki sa phai khmat bad ïa leit phai sha Mawnarian.

Ha lynti katba ki dang leit phai, ki Duhalia ki ïai put ïai tem khlem sangeh da ka sur sing lynti bad u paidbah u shad u risa, u kynhoi u kynkiw shar shi shar ba shlei ka mynsiem da ka jingkmen ba palat liam ba la pyndep ïa ka niam ka rukom. Ynda poi ha wah Pasir, u Lyngdoh Raid, ki myntri San kur Khatwei kur bad kiwei kat kiba mon sngewbha ki bta la ka khmat bad ki sait kti sait kjat. Nangta ki sa leit phai noh sha ïing Lyngdoh-sad Mawnarian ha ryngkat ka put ka tem shaid shi shaid.

KA SNGI ÏEW SHYLLONG. PAMTIAH BAD UMNI.

Ha kine ki lai sngi, ki pynlong ka shad kynthei shad shynrang ha ka lympung shad Mawnarian kaba don ha khmat ïing Lyngdoh-sad. Ki Duhalia ki put ki tem nalor ka rynsan. Ha syndah ka rynsan, ki sieh ïa ka lama saw. Ki sur ksing ba ki ju shad ka long ka Dum dum, ka Nalai, ka Shad wait bad ka Mastieh. Ka riam ka beit jong ki nong shad kynthei bad shynrang ka long kum ha ka shad Weiking ha Shillong.

Ki sur ksing, ka bom, ka kynshaw ki sawa ban kyrsiew ïa ki lum bad ki them ba pyngngad, ïa ki phud um phud wah ba shngiam ban ïa wan noh kjat kloi noh ha lympung shad. Ka Syiem lyer ha la ka bhah, ka kit ka rong, ka kynting ka pynhiar ïa ki sur ba bang ka 'tangmuri,, ban pynkyndeh ïa ki dohnud ba lung jong ki theisotti bad ka mynsiem rangïawmon ki khatar bor ban ïa beh dar dar sha lympung shad Mawnarian.

Ka Lympung shad Mawnarian ka jngai na ka huri hura, ka kaw kaw daw daw jong ka juk ïapan— ka juk tynneng nongwei. Hangne kynjai ha ka jingbeh ki'er pyngngad halor ki lum bad ki them ba jyrngam ngin ïohi ïa ki theisotti-sotti te sottibad, ha la ki riam ki beit ba iphuh iphieng bad la ki pansngiat ksiar pansngiat rupa ha khlieh, ba ki ïa shad kyrsih kjat hun mynsiem khlem jingsheptieng. Shi sur ka jingim, ka jingim u kur u kha ba dap khaw ser ba dap khaw mon. Shi sur ka niam ka rukom, ba nguh suba ba dem suba. Shi Lyngdoh shi synniang, shi tylli kawei ka jaitbynriew— ka jaitbynriew u Hynñiewtrep u Hynñiewskum. Ka riam ka beit ki theisotti ha lympung shad, ki sakhi ba ki kup ki phong shi rynïeng ka longbriew da ka hok ka sot. Ki rang khatar bor pat bad la ki waitlam ki mastieh khalalek khalalek arliang sorti. Shiliang ban

da lade, ka kur ka jait, shiliang pat ban da la ka Raid ka Hima.

Ki Duhalia ki put ki tem bad ïai put ïai tem, ki nongshad ruh ki shad bad ïai shad baroh lai sngi lynter. Ka thait ka jrem kam don ha ki,namar ki shympriahti ba lung ka Syiem lyer ka ïai syrpud syrpai ïa ki, ka Mei ramew Syiem ramew ka ïai bah ïai kit ïa ki bad ka um ksiar um rupa ka ïai pynjah sliang ïa ki. Wat ka Syiem sngi kam ju kwah sep khlem doh ieit ïa ki. Katno ka itynnad. Katno ka phuh ka phieng, katno ka ishongkun don Blei. Shisha ym don bneng ka ban palat ban ïa kaba pyndep hok la ka niam ka rukom, ki riti ki dustur kumba la ai bad pynkham ti da u Blei Trai Kynrad Na jrong Na tbian.

Ha ka sngi Umni ki pynkut ïa ka shad ka kmen da ka *Nguh Lyngdoh.* Kata ynda la jan sep sngi ki myntri San kur Khatwei kur ryngkat ki khun ki hajar ki wan bad ïa lum lang ha khmat ka ïing Lyngdoh-sad. U Lyngdoh Raid u shong ha khmat ka ïingsad bad ka Lyngdoh-sad ka shong sha ka liang ka diang jong u Lyngdoh Raid. Baroh ar ngut ki shong phai khmat sha mihngi.

Ynda la ïa poi lut baroh ha khmat u Lyngdoh Raid, u Nongkñia na ka kur Nongkhlaw Rngi u nguh Lyngdoh bad u ong:-

Kane keiñ, ngi ïeng ka nguh ngi ïeng ka dem
Ban biang ha ka nam khiah krat
Ban biang ha ka nam khiah stang
Ki San kur Khatwei kur
Shi Lyngdoh shi synñiang.
Ha khmat jong phi ka 'Lei Longraid
Ha khmat jong phi u Suit-ñi Longraid
Ha khmat jong phi u 'Lei Shyllong Syiem Shyllong.

Ynda la dep nguh da kitei ki kyntien, u Lyngdoh Raid u khublei u kyrkhu kyrdoh ïa baroh ban ïa khiah krat khiah stang ryngkat. Ha dien kata, baroh ki myntri San kur Khatwei

kur ki ïa rung lang hapoh ïing Lyngdoh-sad ban ïa kheiñ sbai.

Kumta ka bynta ba nyngkong jong ka Leh niam Raid ha Mawnarian bad lum Shyllong ka kut ka wai da ka jingkyrkhu u Blei Trai Kynrad ha pdeng ka jingkoit jingkhiah, ha pdeng ka sngewbha sngewmiat, ka phuh ka phieng, ka long kynthei long shynrang, ba dap ba biang ka Raid ka Hima, ba eh ka rngiew ka bishi bad ki San kur Khatwei kur ki pynkhreh ban pyndep sa ka bynta ba ar jong ka Leh niam Raid ha Ïewduh Shillong.

U Lyngdoh Raid u nguh ïa ka Duwan ha khlieh Ïewduh shwa ban ai ïa ka wait pom blang ha u Kur Kharkongngor.

Ka leh niam ha ka 'Lei Ïew 'Lei Dwar ha ka Duwan kaba don ha basa tympew, Ïewduh.

KA BYNTA BA AR KA LEH NIAM RAID MYLLIEM

Ka bynta ba ar jong ka leh niam Raid Mylliem, dei ka leh niam ha Ïewduh Shillong. Kumba ngi la ïohi sha khmat, ki pynlong ïa ka leh niam Ïewduh ha u 'nai Thah thoh ('nai saw kba) shwa ka tlang. Kane ka neh tang shi sngi bad ki pynlong ïa ka ha ka sngi Ïew Rynghep. Ka jingbatai lyngkot ka long kumne:-

Ka jaka leh niam ba ha khlieh Ïewduh ka don ki Mawbynna kynthup ïa ki maw shynrang maw kynthei, ka maw rynsan ki Duhalia, ka ïing Lyngdoh-sad, ka duwan ba la kynton da ka khyndew ha khmat ne phyllaw ka ïing Lyngdoh-sad bad kiwei ki jnit ki jnat ba pynphuh pynphieng ïa ka niam ka rukom.

Shwa ka sngi leh niam, u Lyngdoh Raid, ki Myntri San kur Khatwei kur ki pynkhreh lypa baroh ki jingdonkam, thik kumba ki la pynkhreh ha ka leh niam ha ka duwan ka ïing Lyngdoh-sad ha Mawnarian. Ka rukom kñia, ki riti leh niam, bad ki kam jong u Lyngdoh Raid, ka Lyngdoh-sad, u Lyngskor Sohtun-Nongsiang sla, u Myntri Nongkhlaw-Nongkñia, u Myntri Shutia Kynto Kurkalang, u Myntri Kharkongngor-Nongpom blang, u Synteng Nongdhar-Nongbat blang, ki Nongsong kwai nongïarap lang na ka kur Synteng Umwi, Kharmon, Kharrubon, Kharmawphlang, Mylliem Umlong, Kharlang, Lyngstieh, War Nongjri, War Tynghah bad Kharlukhi ka long kumjuh kum ha ka leh niam ha Mawnarian.

Ha ka step Ïew Rynghep, kaba dei ka sngi leh niam, baroh ki Myntri San kur Khatwei kur, ki longsan mansan, ki khun ki hajar lem bad ki lok ki jor kiba ieit kiba thoiñ ki ïa lum lang khrui ha khlieh Ïewduh ban pyndep ïa ka leh niam

Ïewduh. Ynda dap kumba phra baje eiei mynstep bad la biang ka jingpynkhreh pynkhrum, u Shutia Kynto Kurkalang u kynto kynhot ban sdang noh ïa ka kam. Kumta lai ngut na ki Nong song kwai nongïarap lang ki sieh ïa ki lama saw, kawei sha ka liang ka mon jong ka ïing Lyngdoh-sad, kawei pat sha ka liang kadiang bad ïa kawei pat ki leit sieh hajan ka maw rynsan ki Duhalia.

Nangta u Myntri Synteng Nongdhar u leit shim na ïing Lyngdoh-sad ïa ka blang kynthei kaba lieh bad leit teh ïa ka ha u Maw teh blang uba don ha jan basa khiew ranei, ki Duhalia ruh lem bad kito baroh kiba don bynta ha ka leh niam ki leit sha la ki jong ki jong ki jaka kat kum ka kam ba ki dei ban leh.

Ka leh niam ba nyngkong eh ba ki ju pyndep dei ka kñia *'Lang Iewduh.* Ka jingmut jong kane ka long ba u Blei un ïai bud ïai ri bad ïai sharai kyndong ïa ki San kur Khatwei kur, ki longsan mansan bad ki khun ki hajar ka Raid ka Hima khnang ba kin khiah krat khiah stang, ban biang ka khaïi ka pateng, ka die ka thied, u khaw dap ser dap mon, ka jaiñ kup jaiñ phong, ka · spah ka hajar, ban nang pahuh ka lum ka kynshew ka longbriew mawbriew.

Ha ka leh niam 'Lang Ïewduh, ki ju lam lynti shwa da u syiar shynrang uba saw tlem bad sa pynbud da u blang shynrang uba lieh. Ka rukom shim, rukom aiti na ïing Lyngdoh-sad ïa ki jingdonkam ha ka kñia ka khriam, ka rukom pynkhreh ïa ka duwan, ka rukom shong ki nong leh niam, ka rukom siang sla, ka rukom ot syiar bad pom blang, ka rukom put rukom tem ki Duhalia, ka rukom peit ïa ki dak ki shin, ka rukom shim ïa ki Khyndai Dkhot, ka suit ka shor bad baroh ki jingleh jingkam, ki long kum ha ka leh niam ha Mawnarian, hynrei ka rukom duwai phirat bad ka kynih ka phawar ka long da kum kine ki kyntien:-

Kane ho! la ïeng ka kynmaw ka kyndit
Ka nguh suba ka dem suba

Ha ka ïew ha ka dwar
Ka nam sawti ka nam sawjat
Ha khmat jong phi u 'lang ïew u lang dwar
Ba phin nang ïeng ma phi
Ka bud kyndong ka sharai kyndong
Ban biang ka nam khiah krat ka nam khiah stang
Ha ryngkat ki San kur ki Khatwei kur
Ha ryngkat Shi-Lyngdoh shi-Synñiang
Ban biang ryngkat ka nam khiah krat ka nam khiah stang
Ha ryngkat ka Raid ka Hima

Nang kyntun ma phi
Ha ryngkat u khaw dap ser u khaw dap mon
Ha ryngkat ka jaiñ thup ka jaiñ kuli
Ha ryngkat ka shini ka mithai
Ha ryngkat kaba ki don ha ka die ka thied
Ha ka khaïi ka pateng
Ba kin biang ki khun ki hajar
Ha ka spah ka hajar
Ha ka ksiar thew mon ha ka rupa thew mon
Nanglum nang kynshew ma phi
Ha ka khaïi ka pateng
Ha ka spah ka hajar
Nangta nang lum nang kynshew ruh ma phi
Ha u synñiang barit u synñiang baheh
Ban biang ka nguh suba ka dem suba
Mian pa mian thop pa thop.

Katta keiñ ko ko Rangbinong ko kit ryndang
Ko bah ryndang ko khraw jutang
Katta wan babha jylluiñ
Ha khmat u Blei ha khmat u briew
Jylluiñ da ka dur babha
Haba ym biang ïeng ka thung ïeng ka thoh
Ha khmat u Blei ha khmat u briew

Ynda la dep kynih phawar, ki sa ot pyndkut ïa ka ryndang jong u syiar bad ki sa peit ïa ki dak ki shin katkum ka jingïapan.

Ynda la dep kñia ïa u syiar, u Nongkñia u bat sa ïa u blang bad u kynih phawar sa da kum kine ki kyntien:-

Sa phi ka nam sawti ka nam sawjat
Ka nam ki-ïup ka nam ki-ïaiñ ka nam longsan
La bujai ryngkat ha khmat jong phi
Katta keiñ dkut u ryndang ha madan
Um ka snam ha kyndew, ïeng ka ïa said ka ïa thew
Ha khmat u thaw ryngkat u buh ryngkat
Ha khmat u Blei Trai Kynrad Nongthaw Nongbuh
Katta keiñ. Haba la biang katta
Wan ba bha jylluiñ ha u tor ha kliar
Haba ym biang, Ïeng ka thoh saw
Ïeng ka thoh shin, ïeng ka bam saw
Ïeng ka bam shin ban shai ma ngi u bynriew
Em ho! ïoh phi ong ba ngi tim sang ngi ñiew sang
Em. Wan ba bha jylluiñ ha kliar
Ban shai ma ngi u bynriew.

Ynda dep ka kynih ka phawar, u Nongkñia u sa jyllud khaw, kpu, rynsi bad ka um kumba leh haba kñia 'Lei Longraid. Ka rukom aiti ïa u blang ha u Synteng Nongdhar, ka rukom shim rukom aiti ïa ka wait pom blang, ka rukom pom ïa u blang, ka rukom put rukom tem ki Duhalia, ka rukom shim ïa u Khyndai dkhot, ka suit ka shor bad kiwei ki riti leh niam ki long kumjuh kumba ki leh haba kñia 'Lei Longraid.

Ynda la dep ka noh dkhot ka suit ka shor ba dei ïa u 'Lang Ïewduh, ki sdang pat sa ka leh niam ïa *Ka Synshar Bishar,* khnang ban biang ka synshar ka bishar hapoh ka Raid ka Hima, ïoh don ba thom bor leh bor na mihngi sepngi, na shatei shathie bad ki kyrpad kyrpon ïa ka Blei Synshar Bishar ba kan ïa leh ïa tur na ka bynta ka Raid ka Hima. Ha kaba ïa dei bad ka leh niam Ka Synshar Bishar, Ki ju pyndonkam da u syiar shynrang uba saw tlem ban lam lynti, bad pynbud sa da u blang shynrang uba lieh. Ki kyntien kiba u Nongkñia u kynih phawar ki long kumne:-

Kane ho! ngi ïeng ka nguh suba ka dem suba
Bam biang ha ka synshar ha ka bishar
Ha ka Raid ka Hima
Ïeng ma phi ka bud kyndong ka sharai kyndong
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima
Ba ïoh don u ïuh bor u thom bor
Na pdeng u mihngi u sepngi
Na pdeng u kynriang na pdeng u pynïeng
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima
Ap miet ap sngi ma phi
Ïaleh ïa tur ma phi
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima
Ban biang ka synshar ban biang ka bishar
Katta keiñ, wan ba bha jylluiñ ha khmat u tor
Ha khmat u kliar jylluiñ ha ka dur ba bha
Haba ym biang, ïeng ka thoh saw ka thoh shin
Ïeng ka bam saw ka bam shin
Ïoh phi ong nga tim sang nga ñiew sang
Em ho! wan ba bha jylluiñ ha kliar.

Ha dien ka duwai ka phirat, ka kynih ka phawar, baroh ki riti leh niam ki long thik kumba leh ïa u Lang Ïewduh.

Ynda la dep ka leh niam ba ïa dei bad *Ka Synshar Bishar*, ki bteng sa ka leh niam ba ïa dei bad U Suit-ñi Longraid, ban pynsngew pynsngap ïa ki Ñibah Ñisan kiba long ki nong seng ïa ka Raid ka Hima ïoh don u kharlieh u kharïong, u mihngi u sepngi, u shatei u shathie, uba thmu ban thom da ka bor sympieh da ka snier ha pdeng ka ïew ha pdeng ka dwar. Kumta ki kyrpad kyrpon ïa ki kumba ki don ka wait ka stieh, u khnam ka ryntieh, u siej dung u siej piah mynba ki seng ïa ka Raid ka Hima, mynta ruh da ki juh ki tiar kin ïada ïa u pud u sam ka Raid ka Hima.

Ka leh niam ba ïa dei bad u Suit-ñi Longraid ha Iewduh Shillong, ka long da u sniang shynrang ba ïong synïa, kumjuh kum ha ka leh niam Suit-ñi Longraid ha Mawnarian. Ki kyntien duwai phirat ruh kim da ïa pher than, wat la katta khnang

ban kham ïa shai ha ka leh niam Suit-ñi Longraid Ïewduh, u Nongkñia u pyndonkam da kum kine ki kyntien:-

Kane ho! sa ha khmat jong phi
U Suit-ñi Longraid
Ngi ïeng ka nguh suba ka dem suba
Ha khmat jong phi u Suit-ñi Longraid
Ka nam sawti ka nam sawjat
Ka nam ki-ïup ka nam ki-ïaiñ
Ba phin ïeng ma phi
Ba ïoh don u ïuh bor u thombor
Ha pdeng ka Ïew ha pdeng ka dwar
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima
Phi koba ap ïa u pud ïa u sam
Ïoh don uba ïuh bor ïoh don uba thom bor
Da u mihngi da u sepngi
Da u kynriang da u pynïeng
Da u kharlieh da u kharïong

Ïeng ma phi koba don
La ka ryntieh ksiar la u 'nam ksiar
La ka wait ksiar ka wait rupa
Ïeng ma phi koba don la u siej dung
La u siej piah
Katta keiñ. Haba la biang katta
Wan ba bha jylluiñ
Ïeng ka ïa kren ïeng ka ïa khanq
Ha u klong, da ap ïa ka nia ka jutang
Ha ban da biang ma ngi u bynriew

Hangne ruh, ynda la dep ka kynih ka phawar ka duwai ka phirat, ka rukom aiti ia u sniang, ka rukom shim rukom aiti ïa u dieng dung sniang, ka rukom dung ïa u sniang, ka rukom put rukom tem ki Duhalia, ka rukom shim ïa ki Khyndai dkhot, ka suit ka shor bad kiwei ki riti leh niam ki long thik kumba ki leh ha ka kñia Suit-ñi Longraid ha Mawnarian.

Ynda la dep shim ïa ki Khyndai Dkhot bad dep suit dep shor, ki sa khreh ban leit hiar sha basa tympew na ka bynta ka leh niam ba ïa dei bad ka *'Lei Ïew 'Lei Dwar*. Kane ka long ha ka por shiteng sngi. Ki leh niam ha ka Blei Ïew Blei Dwar, namar dei u Blei Trai Kynrad hi Uba la buh la seng ban don ka ïew ka dwar, ka 'Lei Ïew 'Lei Dwar. Dei na kata ka daw ba ki sa ïoh ka nongrim ban kyrpad kyrpon ïa ka 'Lei ïew 'Lei dwar, ba kan bud kan sharai, khnang ban khiah krat khiah stang u San kur Khatwei kur Shi-Synñiang Shi-Lyngdoh, u khun u hajar ka Raid ka Hima, ban biang ka die ka thied, ka khaïi ka pateng, u khaw dap ser u khaw dap mon, ka jaiñ ka nep bad ka lum ka kynshew.

Ynda la biang ka por, u Shutia Kynto Kurkalang, u kynto kynhot ban ïa hiar noh sha basa tympew bad ar ngut ki Nong song kwai nongïarap lang ki phut ïa ki lama saw na ka iynsan ki Duhalia bad ïa kiwei pat na khap ïing ka Lyngdoh-sad. Ki rañ ïa kine ki lama sha jrong bad ki khreh ban hiar sha basa tympew.

Kiwei pat ki jingdonkam na ka bynta ka kñia ka khriam la shim bad aiti na ïing Lyngdoh-sad ha ka juh ka rukom kum haba ki shim na ïing Lyngdoh-sad Mawnarian, mynba ki leit sha Lum Shyllong. Ka rukom ïaid bad ka put ka tem ki Duhalia ruh ka long hi kumjuh. Kaba ïa pher khyndiat ka long ba ïa ka blang kim pynmih shuh na ïing Lyngdoh-sad kum haba ki leit ban kñia ha u Blei Shyllong Syiem Shyllong, hynrei u Synteng Nongdhar u leit shim ïa ka na u Maw teh blang, namar u la dep teh lypa mynstep ha shwa ban sdang ka leh niam 'Lang Ïewduh. Ynda la biang nadong shadong ki ïa mih bad hiar lang jrup sha basa tympew ha ryngkat ka ksing ka lama, ka put ka tem kaba pynlyngngoh ïa ki nong shong ïew nong wan ïew ki bym pat ju ïohi ne bna ïa kum kane ka leh niam ba phuh ba phieng jong ka Raid Myliem.

Ynda la ïa poi ha basa tympew, ki sieh kawei ka lama saw ha jan ka duwan kñia bad ia kawei pat ki sieh hajan ka

jaka ba don ki Duhalia bad ynda la dep pynbiang ïa ki jingdonkam, u Shutia Kynto Kurkalang u kynto kynhot ban sdang noh sa ïa ka leh niam ba ïa dei bad ka 'Lei ïew 'Lei dwar.

Hangne ruh ka rukom shong ki nong leh niam, ka rukom pynkhreh ïa ka duwan, ka rukom siang sla, ka rukom pynïeng ïa u klong, ka rukom ot syiar, rukom pom blang, ka rukom put rukom tem ki Duhalia, ka rukom peit ïa ki dak ki shin,ka rukom shim ïa u Khyndai Dkhot, ka suit ka shor bad kiwei kiwei ki riti leh niam ki long hi kumjuh kum haba leh niam 'Lang Ïewduh, tangba ha ka leh niam ba ïa dei bad ka 'Lei Ïew 'Lei Dwar, ki ju lam lynti shwa da kawei ka syiar kynthei kaba saw bad sa pynbud sa da kawei ka blang kynthei kaba lieh. Ki kyntien duwai phirat kiba u Nongkñia u kynih u phawar ha ka 'Lei Ïew 'Lei Dwar ki long kumne:-

Sngap ko Blei ko Trai Kynrad
Koba seng ma phi koba tap ma phi
Ïa kawei ka mei ka Nongseng
Kawei ka mei ka nongtap
Koba la buh la seng lypa ma phi
Ïa ka Blei Ïew ka Blei dwar
Kane ho! la ïeng ka nguh suba ka dem suba
Ha khmat jong phi ka Blei Ïew ka Blei dwar
Ba phin ïeng ka bud kyndong ka sharai kyndong
Ban biang ka nam khiah krat ka nam khih stang
Ha ryngkat ki San kur Khatwei kur
Shi-lyngdoh- shi-synñiang
Ban biang ha ka die ban biang ha ka thied
Ban biang ka khaïi ban biang ka pateng
Ban nang heh ka ïew ban nang heh ka dwar
Ha pdeng ka Blei Ïew ha pdeng ka Blei dwar
Ha pdeng ka Raid ha pdeng ka Hima
Nang lum ma phi nang kynshew ma phi
Nang kyntun ma phi nang barot ma phi
Ban biang u khaw dap mon u khaw dap ser

Ban biang ka jaiñ thup ka jaiñ kuli
Ban biang ka shini ka mithai
Ha ryngkat ka khih ka kamai ka khaïï ka pateng
Katba ki don ha ka Ïew ha ka dwar
Katta keiñ la biang jylluiñ wan ba bha jylluiñ
Ha khmat u Blei ha khmat u briew
Katta keiñ wan ba bha jylluiñ
Phi ka nam sawti ka nam sawjat
Ka nam ki-ïup ka nam ki-ïaiñ ka nam longsan
Ha u tor jylluiñ da ka jingbha ha kliar
Ban shai ma ngi u bynriew.

Ynda la dep noh dkhot dep suit dep shor bad dep ka niam ka rukom, ki sdang sa ka shad kynthei shad shynrang kumba ki shad ha Mawnarian ha ka sur ksing Dum dum, ka Nalai, ka shad wait, ka Mastieh bad pynwai ïa ka shad ka kmen da kaba ïa leit kiew lang khrui sha khlieh Ïewduh, Ha ba ki leit phai sha khlieh Ïewduh, ki ju sei bad rah lang ïa ka lama saw kaba la sieh ha jan ka jaka ba don ki Duhalia. Ïa ka lama ba la sieh hajan duwan, ki ju ïeh noh hangto hi. Haba leit phai, ki Duhalia ki ju put ju tem shong shit lynti lynti haduh ban da poi ha khmat ka ïing Lyngdoh-sad na ka bynta la leh niam *Nguh Lyngdoh.*

Ynda la poi lang baroh, u Lyngdoh Raid bad ka Lyngdoh-sad ki shong ka khmat ïing Lyngdoh-sad da kaba phai khmat sha mihngi, ka rukom shong ka long kumjuh kum ha ka Nguh Lyngdoh ha Mawnarian. Nangta u Myntri Nongkhlaw uba dei u Nongkñia u nguh Lyngdoh da kaba ong kumne:-

Kane keiñ ngi ïeng ka nguh
Ngi ïeng ka dem
Ban biang ha ka nam khiah krat
Ka nam khiah stang
Ha ryngkat u San kur u Khatwei kur
Ha ryngkat shi-Lyngdoh Shi-Synñiang
Ha khmat jong phi

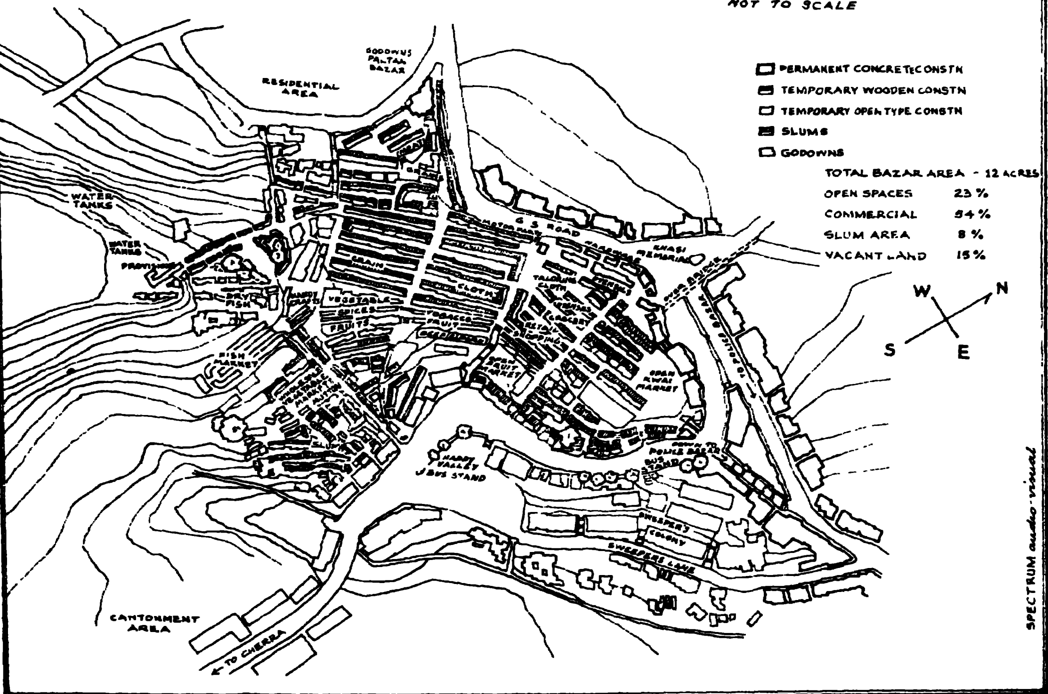
Ka 'Lei Ïew ka 'Lei Dwar
Ha khmat jong phi
U Ñi Longraid u Suit-ñi Longraid
Ha khmat jong phi u Thirni Longraid

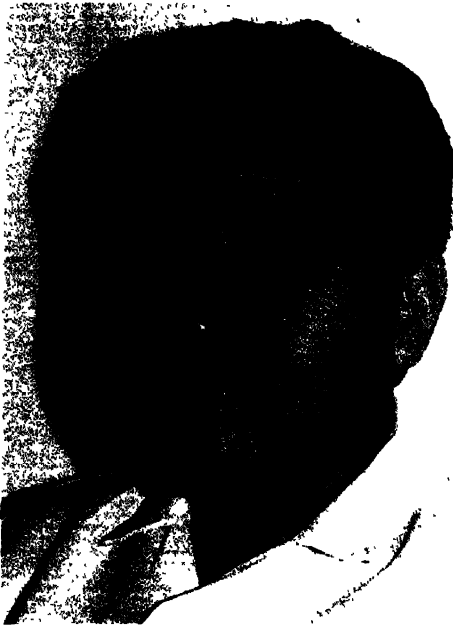
Nangta u Lyngdoh Raid u ïeng bad ai khublei kylliang Ïa ki baroh ban ïa khiah krat khiah stang ryngkat. Hadien kata ki sa ïa bam ïa dih sngewbha ha thanad khlieh Ïewduh.

Da kumne keiñ para kur para kha, ki lok ki jor bad kiba ieit ba thoiñ, la pynwai ïa ka leh niam Ïewduh ha pdeng ka suk ka saiñ, ka khiah krat khiah stang, ka kmen ka sngewbha, ba nang thum nang kynthup, nang kit nang bah u Blei Trai Kynrad na jrong na tbian ha ka Hok ka Shikyntien. Mynta u briew u la pynkhreh kat kum ka hok Blei bad u Blei un sa pynbiang kat kum ka pynkhreh hok ka jong u briew.

Ka Hima Mylliem ka la ai ha phi ïa ka Hyndai kaba sboh, namar kumba ong u myllung Soso Tham "U symbai uba hap ha ka jaka maw khlem la ka Hyndai, u shoh sam thiah tang shit ka sngi." Ka sah ha nga ha phi, la ngin long ka jaka maw ne ngin long ka Hyndai. Ai ba ka sngi kan sei ïa ki soh ki syntiew, kan pynshai bad ai jingsyaid ïa ngi. *Jar uba pyrshang ban tip bad sngew thuh ïa la ka jong ka nongrim, u kup bad phong ïa lade da ka jaiñ syaid kaba pher na kiwei pat ki jaiñ.*

KHUBLEI

I E W D U H (BARA BAZAR) EXISTING LAYOUT : 1993
NOT TO SCALE
PERMANENT CONCRETE CONSTN
TEMPORARY WOODEN CONSTN
TEMPORARY OPEN TYPE CONSTN
SLUMS
GODOWNS
TOTAL BAZAR AREA - 12 ACRES
OPEN SPACES 23 %
COMMERCIAL 54 %
SLUM AREA 8 %
VACANT LAND 15 %
W
N
S
E
GODOWNS PALTAN BAZAR
RESIDENTIAL AREA
WATER TANKS
WATER TANKS
G S ROAD
KHASI MEMORIAL
GRAIN
CLOTH
VEGETABLE
SPICES
FRUITS
TOBACCO
FRUIT
DRY FISH
FISH MARKET
TAILORING CLOTH
CROCKERY
RETAIL SHOPPING
OPEN FRUIT MARKET
OPEN KWAI MARKET
TO POLICE BAZAR
POLICE BAZAR BUS STAND
HAPPY VALLEY BUS STAND
SWEEPER'S COLONY
SWEEPERS LANE
CANTONMENT AREA
TO CHERRA
SPECTRUM audio-visual

Donbok T. Laloo

Ka jingwad shitom jong u Bah Donbok T Laloo ban lum ban lang bad buh noh ha ka jingthoh shaphang ki Mawbynna, U Shulong bad Ka Ïewduh ka long ka jingai-ei kaba khraw, ym tang ia ka Dorbar U Syiem Ka Hima Mylliem hynrei ruh ïa ki Khun ki Hajar pateng la pateng ba kin kham tip bha ïa ka saiñ pyrkhat u Mynnor

L.S. Syiem,
Syiem of Mylliem,
Mylliem Syiemship

U Rangbah Donbok T Laloo da kaba thoh ia kane ka kot na ka bynta ba ban iatip lem ka pateng ban wan, ula leh la ka jong ka deiti,
ban pynbatai shai ia ki longdien ba kin iatip lem shaphang ka jingmut jong ka "Leh Niam ha Mawnarian, ha Loum Shyllong bad ha Ïewduh "

B. Nishan Wahlang,
Secretary,
Ka Dorbar U Syiem Ka Hima
Mylliem